

RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 134 (4).**

1922 a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 3. Riigi põlewkiwitööstuse põhimäärus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 4. Rahwalugemise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 5. Riigi turbatööstuse põhimäärused — I lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Weneaegiste pensionäride toetamise muutmise seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni antud. — 7. Tempelmaksu muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Seadus õppursõduritele maksuta õpeabinõude muretsemise asjus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Walk-Koiküla raudteehitamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 10. Maade wõõrandamise seadus Pärnu-Jõõpre kitsarööpalise raudtee ehitamiseks — I lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Töö-hoolekandeministriumi 1922 a. korraliste kulude eelarwe muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 12. Rahaministriumi krediidid määramise seadus riigi trükikojahoone ja elumaja ehitamiseks — I lugemisel. Wastu wõetud. — 13. Seadus Saksa sõjawõimude poolt seatud maksude muutmise kohta liikumata waranduste wõõrandamisel ja koormamisel — I lugemisel. Wastu wõetud. — 14. Petseri maakonnas ja Wiru maakonnas Narooa-taguses osas töötawatele põllutööministriumi maamõõtjatele kõrgendatud elukalliduse lisapalga maksmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 15. Linnade hüpoteeqipankade põhikirjade kinnitamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 16. Seadus alalise rahwuswahelise kohtu põhikirja kinnitamise kohta — I lugemisel. Wastu wõetud. — 17. Deklaratsioon Riigikogu poolt wastuwõetud seaduse juurde alalise rahwuswahelise kohtu põhimääruse kinnitamise asjus jurisdiktsiooni sundusliku tunnustamise kohta. — 18. Perekonna-abiraha seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 19. Riigilipu seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 20. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra määramine. — 21. Sõjawäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide üüriseadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni tagasi antud.

Riigikogu koosolek 19. juunil 1922. a. kell 10 h. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 77 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, wahepeal esimees **J. Kukk**:

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits**.

Walitsuse lauas: kaubandus-tööstusminister **K. Ipsberg**, rahaminister **G. Westel**, hiljem ilmuwad haridusminister **H. Bauer**, siseminister **K. Einbund**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra wastuwõtmine. Juhataja **K. Wirma**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele välja jagatud. Ettepanekuid päewakorra kohta ei tehta, loen päewakorra wastuwõetuks. Enne päewakorra juurde minemist loeb ette sekretäär, missugused seaduseelnõud komisjonidesse antud on.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretäär **A. Tupits** (loeb): 1) Seaduseelnõu Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste ametnikkude ja teenijate koosseisude täiend-

amise asjus — rahaasjanduse komisjoni, 2) Seaduseelnõu awalikkude ettekannete kohta — üldisesse ja hariduskomisjoni, 3) Eesti wabariigi 1922 a. lisakulude eelarwe nr. 1 — 111.493.600 marga suuruses — rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juurde.

3. Riigi põlewkiwitööstuse põhimäärus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **A. Jürgenstein**: Redaktsiooni komisjon paneb ette

kinnitada „Riigi põlewkiwitööstuse põhimääruse“ teksti järgmiste redaktsiooniliste parandustega (loeb): § 1 rida 2: „ärakasutamiseks“ asemel peab olema „kasutamiseks“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein** (loeb): § 3 rida 1: „rahalistel“ asemel peab olema „rahaliselt“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein** (loeb): § 3 rida 3: sõna „üldisriigietewõtete“ asemel wõtta „riigi üldetewõtete“ ja ses-

samas paragrahwis 4-as ja 5-as reas wõtta sõna „sünniwad“ asemel „sünnib“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 5 rida 5: kustutada maha sõna „ilma“, see on ilmaegne ja sessamas paragrahwis rida 7 wõtta sõna „hakates“ asemel „alates“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 7 rida 6 „ehk“ asemel wõtta „wõi“ ja sellesama paragrahwi wiimases reas „ehk“ asemel wõtta „wõi“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 11 rida 5 „ehk“ asemel wõtta „wõi“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 13 rida 1 ja 2 „läbiarutamiseks“ asemel wõtta „arutamiseks“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 14 rida 10 ja 12 „ehk“ asemel wõtta „wõi“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 14 kanda 11. reast sõna „õigus“ 12. ritta sõna „algatusel“ järele. See kõlaks nii: „Siis on nõukogul, kaubandus-tööstusministri kaudu wõi ministril oma algatusel õigus...“

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 15 rida 2 sõnade „kord kuus“ asemel wõtta „üks kord kuus“, see on rohkem arusaadaw, ja sessamas paragrahwis rida 4-as wõtta sõnade „esimehe poolt wähe-

malt“ asemel „esimehe poolt kätte wähe-malt“, s. o. „päewakord ja koosoleku kutsed saadetakse nõukogu ja juhatuse liigetele esimehe poolt kätte wähemalt 3 päewa enne koosolekut.“

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 17 rida 4: „ette paneb“, p. o. „esitab“; sellepärast, et ta igal pool juba on. Samas paragrahwis rida 5: „sellesse“, p. o. „tähendatud“, sest muidu oleks see natuke kahtlane.

Juhataja K. Wirma: Panen need 2 parandust hääletamisele. (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 20 rida 9: „uue nõukogu otsusega“ p. o. „nõukogu uue otsusega“. Samas paragrahwis kümnes rida: heita wälja sõna „mitte“, see on asjata seal, sest tekstis on: „ei ole kaubandus-tööstusminister ka nõukogu uue otsusega mitte rahul“.

Juhataja K. Wirma: Panen parandused hääletamisele. (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürgenstein (loeb): § 21 rida 3: „esilab“, p. o. „esitab“. Siin on see ära wahetatud.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandused on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

4. 1922 a. rahwa- Rahaasjanduse lugemise seadus komisjoni aru- — I lugemisel. andja J. Laidoner:

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba mitu korda on toonitatud Riigikogus ja rahaasjanduse komisjonis, et tarwis oleks meie riigis kiirelt rahwalugemine toime panna. See rahwalugemine ei ripu ära mitte heast soowist, waid sellest töowõimalusest, nendest ametiasutustest, kes seda wõiks toime panna. Selle tõttu on ka Wabariigi Walitsuse poolt teatatud, et tema arwamisel on riigi statistika keskbüroo juba niikaugele jõudnud, et käesolewa aasta jooksul wõiks rahwalugemist toime panna. Sel-

lepärast on esitatud sellekohane eelnõu. Rahwalugemine on iseenesest akt, mis kohustusi paneb rahwa peale ja nõuab teatawaid kulusid. Need kulud wõiwad tehtud saada ainult sellekohase seaduse alusel. Sellepärast peab ka see akt seadusandlisel teel kinnitatud saama. Peale selle nõuab rahwalugemine kulusid, mis peawad seadusandlisel teel fikseeritud olema. Rahwalugemise tarwiduse wastu keegi ei waidle. Kõik rahwuswahelised statistika asutused peawad wäga tarwiliseks seda läbi wiia detsembrikuu lõpul, see oleks jõulu ja uueaasta wahel. See oleks ka kõigeparem aeg, sest et siis kõik kodanikud oma alalistel kohtadel on. Ka need kooliõpilased, kes talwe jooksul linnades asuwad, on selle aja sees oma alalistesse kodudesse koondunud, nii et selle ajaga wõiks täiesti nõus olla. Ühes selle seaduseelnõuga, mis on esitatud rahaasjanduse komisjoni poolt, tuleb teine lisa, see on eelnõu krediidi määramiseks. Rahaasjanduse komisjon muutis selle seaduseelnõu, jättes ainult kaks paragrahwi, esimese, mis määrab ära üldise rahwalugemise, ja teise, mis annab walitsusele wõimaluse sellekohaseid rahwalugemisesse puutuwaid määrusi wälja anda. § 3 — jäi wälja, sest see tuleb lisakrediidi nõudmise eelarwesse. Pean tähendama, et sellesse lisakrediidi eelarwesse on 8½ miljoni marka üles wõetud. Rahaasjanduse komisjonil on wõrdlemisi raske täpisealt ära määrata nõuetawat krediidisummat. Esiteks oleme täiesti teadmata selles, kui palju rahwalugemise tööd maksma lähewad rahakursi tõttu; teiseks on see aga weel raskem selle tõttu, et rahwalugemise kulud ripuwad sellest ära, kuipalju meie tahame sellest lugemisest kätte saada. Missugused saawad olema tundesmärgid, mis peab rahwalugemine selgitama, milles seisab see lugemine, kuidas saab see lugemine läbi wiidud, jne., seal on jälle teistsugused kulud selles suhtes, mis saab aluseks wõetud, kas majapidamised wõi perekonnad. Sellest kõigest ripuwad ära need kulud. Siis on üks raskem küsimus selles, kuidas ettewalmistuse tööd on tehtud. On ju selge, et rahwalugemine läheb ainult siis hästi ja annab soowitawaid tagajärgi, kui ettewalmistuse tööd on hästi tehtud. Wastasel korral annab ta halwad tagajärjed. Need ettewalmistuse tööd nõuawad, iseenesestki mõista, wõrdlemisi suuri kulusid. Sellele seaduseelnõule oli ligi pandud sellekohane kalkulatsioon,

mis rahaasjanduse komisjonis läbi waadatud ja heaks kiidetud on, määrata 8½ miljoni marka käesolewa aasta rahwalugemiseks. Rahwalugemise resultaate lugemise kulud tuleks aga tulewaaasta eelarwesse ülesse wõtta. Tähendatud komisjon ei saa mitte kindlustada, et need andmed täpisealt on, waid need wõiwad olla wäga umbkaudsed, sest praegu on wäga raske ette näha, kas sellest weel jätkub wõi tuleb weel juurde nõuda, wõi jääb koguni järele. Nende summade sellekohase äratarwitamise järele walwab statistika nõukogu, sest et tema korraldusel saawad need summad ära tarwitatud. Kõike seda arwesse wõttes arwab rahaasjanduse komisjon, et tuleks aktsepteerida ehk wastu wõtta 8½ miljoni marga määramist.

Kõike seda kokku wõttes teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku, et see seaduseelnõu saaks I lugemisel wastu wõetud ja 8½ miljoni lisakrediiti määratud. Need mõlemad ettepanekud on rahaasjanduse komisjoni poolt wastu wõetud.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on seadus nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

Et järgmise päewakorrapunkti kohta aruandja kohal ei ole, siis läheb Riigikogu järgnewa päewakorrapunkti juurde.

5. Riigi turba- Rahaasjanduse
tööstuse põhi- komisjoni aru-
määrused — andja **J. Laidoner:**
I lugemisel. Lugupeetud rahwasaadikud!

Ühel eelmisel Riigikogu koosolekul wõeti wastu riigi põlewkiwitööstuse põhimäärused. Juba siis, kui need põhimäärused Riigikogule esitati, teatas Wabariigi Walitsus, et neile järgnewad teised põhikirjad riigi tööstusettewõtete kohta. Nüüd on esitatud Riigikogule riigi turbatööstuse põhimäärused. Pean tähendama, et riigi turbatööstus on täiesti analoogiline riigi põlewkiwitööstusega. Ainult turbatööstuse põhikapitaal on wäiksem wõetud, kui põlewkiwitööstuse: wiimase põhikapitaal on 250 miljoni, siin aga 200 miljoni marka. Teistes asjades on turbatööstuse seaduseelnõu sarnane põlewkiwitööstuse eelnõule. Rahaasjanduse komisjon tegi käesolewas eel-

nõus kõik need parandused, mis Riigikogu juba omalt poolt põlewkiwitööstuse põhimäärustes kinnitas. Sellepärast arwan, et Riigikogu ka need põhimäärused sel kujul vastu võtab, nagu ta põlewkiwitööstuse põhimäärused vastu võttis. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel vastu võtta.

L. Johanson (sd.): Juba riigi põlewkiwitööstuse põhimääruste arutamisel tähendasin ma selle peale, mispärast riigitöölised peaksid paremas seisukorras olema, kui töölised eratööstuses. Nüüd on Riigikogule esitatud riigi turbatööstuse põhimäärused ja lähemas tulevikus esitatakse sadamatehaste põhimäärused. Neis põhimäärustes näeme jällegi tööliste viletsat olukorda. Võetakse see põhikiri sel kujul vastu, nagu ta on esitatud, siis ei anna see riigitöölisetele ka neid õigusi, mis eratöölistel on. § 4 lõpul on öeldud, et tehnilise järewalwe ja töökaitse suhtes allub riigi turbatööstus eraettevõtete kohta maksivate seadustele ja määrustele. Teatawasti ei ole turbatööstuse kohta eriti töökaitse ja järewalwe seadusi olemas. Sellepärast jääb küsimus, missuguste seaduste alla turbatööstuse töölised kinnitamise suhtes peaksid kuuluma, lahtiseks. Põlewkiwitööstuses jäi töölisteesitus nõukogust välja ja töölistel ei ole õigust ka wanematenõukogusid asutada, sest 1919 a. määrused tööliste organisatsioonide kohta käiwad ainult wabrikute ja tehaste tööliste kohta. Ma arwan, et ka siin peaks töölistele õiguse andma wanemate nõukogusid asutada. Mõjuwaid põhjusi selle vastu ette tuua ei ole. Praegu ei ole meil riigi tööstuses tööliste wanematenõukogusid. Raudtee peal oli omal ajal esitus, kuid see likwideeriti ära. Ma arwan, et sarnane nähtus, kui töölised ei saa oma esitajaid saata ettevõtte walitsuse juurde, ei ole üldse soowitaw. Wanemate tööstuse mail on töölisteesitused kroonutööstuses lubatud. Nii, näituseks, on Saksa maal sõjaministeeriumile alluwates asutustes, ka miinitehastes, juba 1889 a. peale töölisteesitused lubatud. Nii ei wõi töölisteesituste vastu midagi ette tuua, küll aga aitawad need esitused paljudel korradel ära hoida konflikte.

Käesolewas põhikirjas ei ole otsustatud ka õnnetujuhtumiste vastu kinnitamise küsimus. Ühe wõi teise seaduse alla peaksid töölised selles suhtes kuuluma,

kuid missugune seadus turbatööstuse kohta praegu maksab, ei ole minul teada. Tähtis on ka haiguste korral abiandmine. Kuid ka siin jääwad töölised ilma kindla korraldusest, sest puuduwad wastawad seadused, mis turbatööstuses maksaks.

Selles põhikirjas on välja jäetud tööliste osasaamine puhaskasust, mille Riigikogu ka põlewkiwitööstuse põhikirja juures tagasi lükkas. Sarnase seadusandluse põhjuseks on wististe üldine reaktsioon, mis meil ja meie ümber praegu walitsemas. Kuid töökaitse küsimused on niiswõrd tähtsad, et neid tuleb tingimata selles põhikirjas käsitada. Sellepärast teen ma ettepaneku, et see seaduseelnõu I ja II lugemise wahel tagasi antaks komisjoni, kes kindlaks peab määrama, missugused töökaitse-seadused riigi turbatööstuses peaksid tarwitusele tulema.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Et nüüd juba teine asutus riigitööstuse alal siin oma põhikorra saama peab, siis on see wäga huwitaw nähtus. Niisamasugused põhimäärused, nagu siin juba maksma on pandud, leidsid paari aasta eest just nende poolt, kes praegu nende põhimääruste poolt on, pilkamist. Seletati lausa, see olla juriidiline nonsens, kui tahetakse riigi tööstusasutusele anda kommertsalus. See pidi olema sotsialistlik riigistamise püüd. Nüüd siis on selgusele jõutud, et need kawatsused, mis siin käimas olid, ei olnud mitte asjatundmatad, waid et need olid rahwamajandusliselt hästi põhjendatud ja olude läbi nii tarwilikuks tunnistatud, et nüüd wastasedki peawad neid heaks kiitma. Nüüd wõidakse öelda, et parem hilja kui kunagi. Kahjuks on siiski see arenemisprotsess alles täielikult välja kujunemata. Sest niisugusel kujul, nagu põlewkiwitööstuse põhimäärused vastu on wõetud, on nemad ometi weel küsitawa wäärtusega. Kui meil tahetakse riiklise turbatööstuse asutusele tööstuslikku korraldust anda selles mõttes, et riiklikud tööstuse-ettevõtted areneksid rahwusmajandusliku edukusega, et nemad oma töös küllalt wiljakust üles näitaks, siis peaks nemad ka teatawat majanduslikku tulu tooma. Neil peaks niisugune korraldus olema, mis nüüdsetele majanduslikkudele oludele omane on. Sest ainult niisuguse korraldusega, mis wastaks majanduslisele arenemisele ja majanduslise wiljakuse nõuetele, wõiwad üksikud ettevõtted edukalt töötada. Õigusega on tähelpanu pööratud

aktsiaühisuste korralduse peale. Sest painduvamat ja elastilisemat, liikuvamat ja oludekohasemat kuju tööstusettevõtetele ei leidu praegustes oludes, kui aktsiaühisused. See pole küll ideaalne, aga see on ikkagi niisugune kuju, kus tööstuskapitaal ja isiklik initsiatiiv wõiwad teatawas kokkukõlas oludekohaselt töötada. Seal on nii palju sisemist liikumiswõimalust, et on wõimalik üksikute tarwilikkude orgaanide wäljakujunemine. Selle sisemise tegewuswabaduse kindlustamiseks on aja- jooksul põhimõtte wälja kujunenud, et juhtiwad isikud ühe isiku ehk omaniku näpunäiteid ei tarwita, waid oma parema äratundmise järele ja olude nõuetekohaselt oma wastutusel tegutsewad. Kui nad õieti ei ole talitanud, awaldatakse neile aktsiaühisuse peremees, aktsionääride peakoosolek oma umbusaldust, lasendab nad lahti. Selles mõttes on ka tegelikult aktsiaühisuste korralduses maksmas põhimõtte, et wastutawad ja juhtiwad isikud walitakse kindla tähtaja peale ametisse. Nende ametissejäämine, wõi äraastumine onoleb siis juba iseenesest ilma rewolutsiooniliste wõtete. Aktsiaühisuste juhatus walitakse harilikult kolme aasta peale. Tema walitakse kas korraga, ehk iga aasta üks liige. See on iga põhikirja eriküsimus. Harilikult hoolitsetakse selle eest, et kogu juhtiw koosseis mitte korraga ei muutuks, mis asjaajamist wõiks takistada. Et aktsiaühisuse peremees alati ei saa seisukohta wõtta, ega põhimõtelikka küsimusi otsustada, selleks on asutatud ülewälwe- ehk nõukogu. Ülewälwe ehk nõukogu asutatakse just selleks, et põhimõtelikka ja tähtsamaid küsimusi ettewõtte asjaajamises ja töökondamises otsustada. See mõjuwõimas wõi autoriteetlik kogu käib niisama aktsionääride peakoosoleku walwe alla, wastutab tema ees ja saab oma wolituste pikenduse teatud aja järele. Kui seal ka harilikult 3 aastat on ette nähtud, siis on mõõduandwad nõukogu walimistel need samad juhtmõtted, mis makswad on juhatus ja direktorite walimistel.

Kui meie nüüd neid aktsiaühisuse korralduse põhimõtteid silmas pidades lähemalt waatame, kuidas on riikliku põlekiwitööstuse ja riikliku turbatööstuse põhimäärused maksma pandud, siis näeme, et need põhimäärused põhjalikult wastu käiwad nendele aktsiaühisuste korralduse põhimõtetele. Siin on kõige pealt juhatusete liiõete walimistel ette tähendamata aeg, mille peale neid juhatusete liikmeid

walitakse. § 8-das öeldakse: „Riigi turbatööstust juhib ja walitseb juhatus, kes vähemalt 3 direktorist koos seisab ja keda kaubandus-tööstusministri ettepanekul Wabariigi Walitsus ametisse kinnitab, neile palga määrab ja ametist wabastab.“ Kui tahetakse nüüd nendest lahti saada, siis peab nõukogu ikka walitsusele sellekohase ettepanekuga esinema. Nüüd on aga edasi siin põhikirjas läbi wiidud põhimõtte, et juhatusete liikmed ja ametnikud loetakse riigiteenistuses olijateks. Kujutage nüüd omale ette, et saamatu wõi lohakas direktor, kes on määramata aja peale walitud, tuleks kõrwaldada! Siis peab tema, kui riigiametniku wastu wälja astutama harilikult korra järele, see tähendab, et riigiametnikkude kõrwaldamiseks on õieti kohtutee olemas. Wähemalt meie põhiseadusest käib niisugune mõtte läbi. Ja kui teie tahate Wene seaduste 3-dat punkti läbi wiia selles mõttes, et meie ülemustel on wõimalus oma tahtmise järele ametnikka kõrwaldada, siis awitate teie Eestis wälja arendada bürookraatlist elementi, tema kõigepahemas mõttes. Tarwis oleks aga ametnikkude kogu, kes oleks oma ülesannete täitmisel küllalt iseseisew, nagu ametihuwid seda nõuawad, ilma et kõrge ülemus, kes wähest asjast aru ei saa, teda saaks oma käskusid pimedast peast täitma panna. Tahate teie niisugust riiklist tööjõudu luua, kes mitte ei oleks iga ministri wahetusel ministeeriumist ärapuhutaw, siis peate teie meil ametnikkude iseseiswuse põhimõtet õige laialistes piirides teostama. Wastasel korral on meie ametnikud päälised, kes oma igakordse ülemuse näpunäiteid peawad täitma, oma parema arusaamise wastu, mis aga, nagu wõib teiste riikide eeskujul ette ütelda, absoluutselt riigi huwide wastu käib. Tahate teie nüüd selle põhimääruse maksma panna, et meil ametnikud mitte ei pea ülemuse mängukannideks olema, siis maksawad need põhimõtted ka meie riigiteenistuse ettewõtete juhtiwate ametnikkude kohta. Ja siis ei wõi teie mitte arwata, et nüüd nõukogu ettepanekul saadaks wõimetuid ja saamatuid juhtiwaid jõudusid kõrwaldada, waid teie peate nendega kohtusse minema. Siis aga waadake, kui meil sedawiisi tahetakse talitada, et teie selle liikkuwa aparadi, mis peab just ettewõtte ja töö nõuete kohaselt arenema, sedawiisi bürookraatliku korra nõuete ärarippuwaks teete, siis ei wõi sellest juttugi olla, et riigi tööstusettewõtted kõige sünd-

samate isikute juhatusel saaksid töowiljakuse ja rahwamajanduse huwide nõuete kohaselt töötada ja areneda. Teie määrate sellega need asutused juba ette pankrotti ja kängujäämisele, mis tervele rahwamajandusele kahju tooks. (E. Liiwak (põl.): Aga „Erkat“ ja „Revalia“?) „Revaliat“ mina ei tunne. Mina ei ole mitte „Revalist“ loonud, waid need härad, kes enne mind olid. Aga ma lõpetasin „Revalise“, ja kui teie seda mitte ei tea, siis ärge kõnelege! (E. Liiwak (põl.): Aga mitte õigel ajal!) Kus oli siis see õige aeg? See kõik oli ju siis, kui Teid weel ei olnud! (Naer.)

Mis puutub „Erkat'isse“, siis mina tooksin selle asja teile põhjalikult ette, kui nüüd Riigikogul suwe istungjärgu lõpul rohkem aega oleks. Praegu jätan ma selle aga tegemata. Isegi harilikka ametnikka ei saa riigi tööstusettevõtetes ka mitte muidu wastutusele wõtta, kui kohuteel, niisama kui see põhimõte peab ka ametnikkude juures teistes riigiasutustes maksma. Kujutage nüüd omale ette nende wastutawate isikute seisukorda, kes riigi tööstusettevõtete eesotsas seisawad, kui nad omale wastawate ja otstarbekohaste kaastöötawate isikute walikus wabad ei ole! Nad on oma edukas tegewuses käsisist ja jalust seotud!

Teiselt poolt peab silmas pidama ka nende inimeste seisukorda, kes riigi tööstusettevõtetes töötawad. Meie riikline elu on alles kujunemisel ja seal otsitakse nähtawasti teid, mida mööda tuleks käia meie ametlises elus. Nii on meil ka wiisiks saanud, et teatawate wähekašulikude aktide juures, mis on üksikud walitsuse asutuste ametnikud toimetanud, nõutakse õige südikalt nimetatud ametnikkude käest kahjutasu. „Erkat'i“ esimene juhataja ongi kohtusse kaebatud ja nõuti tema käest 2.500.000 kahjutasu. Kohus mõistis ta wabaks, kohtukulud, nii palju kui ma tean, langewad riigi kanda. (M. Martna (sd.): Riik on ju rikas! Pahemalt poolt: Kuidas Luhtiga lugu on?) Luht ei olnud tööstusettevõtte eesotsas, waid oli toitusministeeriumi ametnik ja kirjutas tööerakondlise ministri Johanson'i äraolekul — mispärast ta ära oli, ei tea — teatawale operatsiooni-paberile alla. Nüüd öeldakse: Luht on sisse kukkunud! Tema andis aga ainult ministri eest oma allkirja! Kohus, mis nende asjus peeti, oli ainult esimese instantsi kohus. Kui kohus edasi kestab, siis näete teie lõpuks, et see asi

teistsugusena wälja kujuneda wõib! Kui arwatakse, et wõib ametnikkude tegewust riigi huwides kohtu abil wastutusrikkamaks muuta, siis tuleks just wälja arendada kaelakohtulik wastutus. Kuid ametnikud peawad siis oma tegewuses rohkem iseseiswad olema. Tööstusettevõtte direktor ja tema mõõduandwad ja mitte mõõduandwad ametnikud, kui riigiteenijad peaksid siis wastutama makswa korra järele ka kaelakohtuliselt. Kujutage nüüd ette ametniku seisukorda sarnasel puhul, kui ta oma ülemuse suhtes alluwuse seisukorras on! Kuidas peawad ametnikud nüüd igast oma sammust ja tegewusest aru andma, kuidas saawad nad talitada riiklise hea käekäigu ja töö edukuse mõttes oma parema äratundmise järele, kui teie neid seote bürokraatia põhimõttega, bürokraatlise korraga?! Ametnikud ei saa ka kõige parema tahtmise juures oma samme nõnda juhtida, et töowiljakus tõuseks. Ametnik peab iga sammu peale waatama ja meeles pidama, mis ülemus nõuab. Teie teate, et meie ajal riigiasutustes kolm korda rohkem kirjutatakse, kui Wene ajal. (Pahemalt poolt: Rohkem kirjaoskajaid.) See ei ole lootustärataw seisukord. See ei ole mitte kirjaoskajate suurema hulga pärast tõusnud. Sest sisseantawate palwekirjade ja nõudmiste arw on vähemaks jäänud. Selle asemel on aga suurenenud Tallinna sõitjate hulk, — tahetakse isiklikult kokku saada, isiklikult, nii ruttu kui wõimalik, asja ära toimetada. Kuid ametiasutustes, — seal kirjutatakse ja kirjutatakse! Osakonnad, mis teine teinepool seinas asuwad, saadaw üksteisesse puutuwates asjades pikki kirju saatekirjadega ja seletuskirjadega! Omal ajal, 1920 aastal, püüdsin ma selle wastu peaministrina wälja astuda ja palusin ministrid asutustes, kus neil otsekohe mõju, kirjawahetusest wõimalikult üle minna telefonilise ja suusõnalise asjaajamise peale. Kuid telefoni asemele tuli telefonogramm, millele jälle allkirjade kinnitamist nõuti ja mis lõppudelõpuks kulukamaks ja kallimaks läks aja poolest, kui endine kord! Ametnik ütleb: Meie praegune korraldus nõuab, et igaüks oma tegude eest wastutaks. Nii tuleb siis nõnda talitada, et saaks täiesti põhjendada, mispärast üks ehk teine asi on tehtud. Ametnikud ütlewad: Kui ma midagi olen ette wõtnud, siis on minul paberlist alust tarwis, et wastutus mitte minu peale ei langeks! Ja meie ametnikud on sunnitud

praeguses olukorras enesekaitseks seda paberlist alust tarwitama, et neile mitte ei saaks kallale tungida: mispärast sa seda ja seda oled teinud? Ametnik näitab nüüd ettekirjutuse ette, tema asi on puhas, ta talitas ülemalt poolt saadud määruse järele, wastutus ei lange mitte tema peale, waid teise peale. Niisugune sissimine sissisõda ametnikkude wahel on ka mujal wälja kujunenud seda mööda, kui suur hädaoht ametnikka nende wastutusrikkas töös ähwardab. Kui nüüd lugu nõnda on... (J. Piiskar (is.): Kuidas selle Luhti ja Johanson'iga lugu on? Eks seal ole ka käte pesemine?) Kuulge, ma ütlen teile midagi. Kaukaasias oli enne — mina ei tea, kuidas seal praegu on — aga enne oli seal wiisiks, et kui keegi maksis teisele oma wõla ära, siis tema wõttis selle kohta kwiitungi; aga see kwiitung ei antud mitte wõlamaksja kätte, waid rahasaaja kätte: temal oli tarwis meeles pidada, et ta wõla oli kätte saanud! Rahasaaja wõttis kwiitungi selleks, et tema mitte ära ei unustaks, et ta raha juba saanud on! — Meeste hulgas ja awalikus elus wõib maksta niisugune kord, kus ei ole kirjatahte tarwis, aga kus siiski ilma kätepesemata wastutust saab reguleerida!

Kui aga meil nüüd niisugune kord maksab, et ametnik peab walwel olema oma julgeoleku eest, siis on loomulik, et ka riigi tööstusettewõtetes temal selleks wõimalus peab olema. Kui aga tööstuse ametnikul ettewaatus tarwitamine palju tähtsam on, kui asjaajamine ja elaw töö; kui seal esimesele kohale tõuseb teatawas mõttes enesekaitsemise püüd, siis ma tahaksin näha, kuidas on seal lugu elawa algutusega, ilma milleta ükski tööstus haru edeneda ei wõi! Järjekult arwan mina, on see täiesti wõimatu, et riigi tööstusettewõteteid juhtiwad jõud peawad olema riigiametnikud, niisama ka nende teenijad ja ametnikud! Selle läbi asutate teie ühe pealiskaudu waadates aktsiaühisuse alusel töötawa, seemiselt aga ühe täiesti bürokraatlise asutuse, mis rahwamajanduslisel alal mitte seda ei anna, mis temalt loodetakse!

Sellepärast tuleb põhikirjast tingimata kõrwaldada see nõudmine, et riigi turbatööstuse juhtiwad jõud peawad olema riigiametnikud!

Wõib olla, öeldakse: riigiametnikul on ka oma õigused, mis teistel ei ole, näitu-

seks nemad saawad puhkepalka. Kui sellepärast neid inimesi tahetakse riigiametnikkudeks teha, et neile puhkepalka wõimaldada, siis on selleks palju lihtsam tee: kindlustatagu isikutele, kes riigi tööstuses ametis on, puhkepalka! On ju ometi Wene seaduseski ette nähtud isikud, kellel mitte riigiametniku õigusi ei olnud, kes aga siiski puhkepalga osalised olid. Samuti on ka teistes riikides riiklikka funktsionäära, näituseks raudteeametnikud, kelle tulewik on kindlustatud riigi poolt, ilma et nad oleksid riigiametnikud! Nii et sellepärast ei oleks mitte tarwis neid inimesi riigiametnikkudeks teha. See oleks kahjulik tööstuse enese, kui ka nende inimeste seisukohalt!

Teiselt poolt on aga riigi turbatööstuse nõukogu korralduses öeldud, ja seda toonitatakse iseäralise rõhuga, et nõukogu liikmed ei ole mitte riigiteenistuses, neid ei loeta mitte riigiametnikkudeks. Siin on maksma pandud just wastupidine põhimõte. Kui oleks aga järjekindel tahetud olla, siis oleks just siin pidanud maksmas olema põhimõte: wõimalikult rohkem riigiametnikka sisse walida! Lugu on nüüd nõnda, et nõukogu on siin otsustaw asutus, tema otsustab kõige tähtsamad küsimused turbatööstuse alal ära. Ja seal on nüüd eraisikud riigiametnikkude üle... (J. Laidoner (põl.): Nõukogusse wõib ka riigiametnikka walida.) Aga seda ei ole siin kusagil ära tähendatud ja sellega, et siin toonitatakse, et nõukogu liikmed ei ole mitte riigiteenistuses, antakse just hoogu, et sinna rohkem eraisikuid walitaks. Põhimõte peaks olema, et kui muud tingimised ühesugused on, siis riigiteenistuses olewad isikud siia, see tähendab, nõukogusse, ennem sünniwad, kui täiesti eraisikud. See iseäralise rõhuga äratähendatud põhimõte, et nõukogu liikmed mitte ei ole riigiametnikud, sünnitab just niisugused traditsioonid, et sinna katsutakse teisi saada. Kui üteldakse, et riigiametnikul ei tohi kahte kohta olla, siis on ometi lugu nõnda, et kas meie seda awalikult tunnistame, wõi mitte, aga meie riigiteenijatel on suuremal osal praegu enam kui üks koht. Teised kohad, muidugi, ei ole riigiteenistuses, waid eratöös. See ei ole mitte üks meil nõnda, waid kõigis maades, kus majandusline seisukord raske. Iseäranis Austrias ei saa inimene muidu ära elada, kui temal ei ole mitut kohta. Saksamaal on see ka harilikuks nähtuseks läinud. Wõite ju isegi arwata, et nii wälkeste palka-

dega, nagu Saksamaal praegu, ei suuda inimene ära elada, kui tal kõrvaltööd ei ole. Meil on lugu nõnda, et põhimõttelikult tahetakse tunnistada, et riiklik tööstusettevõtte on ka majanduslik ettevõtte, mis riigiteenistusega koos ei seisa. Et riik tema peremees on, see ei tähenda siin midagi. Selle ettevõtte peale võib kui eraettevõtte peale waadata. Kui meie tegelikult seda kannatame, et meie ametnikud eratööl on, mispärast ei või meie siis mitte sallida, et riigi turbatööstuse ettevõtted ei arwafa mitte riigiteenistuse korralduste hulka, waid nende peale waadatakse kui eratööstuse ettevõtte peale?! Siis on aga seisukord nõnda, et ei ole tarwis öelda, et nõukogu liikmeid ei loeta riigiametnikkudeks. Kui on põhimõte maksma pandud, et siin juhtiwad ja tehnilised töäjõud ei ole mitte riigiametnikud, et wõidakse sinna igaühte tarwitada, siis ei ole siin seda erilist põhimõtet tarwis rõhutada. Nüüd ma kuulen, et on riigi põlewkiwitööstuses parandatud see määrus, mille järele pidi esialgse nõudmise järele nõukogu liikmete walimine sündima määramata aja peale. Nüüd walitakse 3 aasta peale, sellega võib juba leppida, sest see on kokkukõlas nende põhimõtetega, mille peale ma tähelpanu juhtisin. Ja seegi on tõesti tarwilik, et juhatuse walimine jäetakse nõukogu liikmete hooleks. Just neilsamadel kaalumistel, mis pidid mõõduandwad olema nende paranduste läbiwiimiseks, tuleb § 8 oma põhimõtteliku tähendusega muuta. Ja siis § 11 oma põhimõttega, et turbatööstuse juhatuse liikmeteks loetakse kohased riigiametnikud. Kui tõesti tahetakse põhimõte maksma panna, et riigi päralt olewad tööstusasutused peawad wälja kujunema kui rahwusmajanduslised orgaanid tööedu ja -wiljakuse nõuete kohaselt, siis wõime meie ette ütelda, et see asjaolu, et riik nende omanik on, mitte ei wõi neid asutusi edenevast takistada. Sest kõiksugused majanduslised aktsiaettevõtted edenewad selle peale waatamata, et nende koguomanikud, aktsionäridekogud oma koosseisu poolest on õige wähe kwalifitseeritud seks, et rahwamajanduslist tööd edendada. Seal võib olla spekulante; võib olla otsusewõimetuid isikuid; võib isegi kõiksugu kuritegelikku ollust olla; aga tööwiljakuse edendamise ja rahwamajanduslise edukuse nõuetes on neil kõikidel ühised huwid, — et asi tõesti hästi edeneks ja kaswaks! Kui nüüd ka riik seda

oma ettevõtetest loodab, siis ei ole arwata, et tema halwemini mõjuks, kui teiste aktsiaomanikkude kasunõudmine aktsiaühisuste tööwiljakuse peale. Riigi esitajad wõiwad riigi päralt olewatele tööstusettevõtetele juhtiwaid töäjõude ja nõukogu liikmed walida wahest weel paremini kwalifitseeritud isikute hulgast kui aktsiakapitaali esitajad. Sellepärast peab lootma, et riigi päralt olewad tööstusettevõtted kahtlemata arenewad kui aga nende tõesti kindlustatakse wastaw korraldus, nagu seda eraettevõtetel on. Nende põhimääruste läbiwaatamisel, mis tööstusettevõttele loomulikult tarwilikud, peab otsusele jõutama, et see tuleb puht rahwamajanduslikul alusel läbi wiia. Kõik muu poliitiline ja rühmadewaheline kaalumine, mis on tööwiljakusele tööstusettevõtetes kahjulik, peab kõrwale jääma. Siin ei saa mitte suurt wahet olla pahempoolsete ja parempoolsete wahel. Üksikud rühmalised kaalumised takistawad üldist rahuliku töötamise huwi. Sellepärast loodan mina, põhimõttelikud kõrwalkaldumised, mis siin nii mõõduandwad, ja nende kõrwaldamise küsimus wõetakse kord tõsiselt arutusele, et riigi tööstusasutused wõiksid edukalt töötada kõikide kaastöötawate isikute täielisel anduwusel.

Teedeminister K. Ipsberg:
Rkl. Johanson on ettepaneku teinud esitatud eelnõu komisjoni anda motiweerides seda nõuet sellega, et § 4, kus on öeldud, et „tehnilise järewalwe ja töökaitse suhtes allub riigi turbatööstus eraettevõtte kohta makswatele seadustele ja määrustele“, ei olla küllalt selge sõnaga ära üteldud, missugused määrused turbatööstuse kohta makswad on, ja seal ei olla selge sõnaga öeldud, missugune on õnnetujuhtumiste puhul tööliste toetamine jne. Ma juhiksin Riigikogu liigete tähelpanu selle peale, et mis puutub tööliste haiguste puhul, siis üldised töökaitse-seadused on makswad kõikide tööliste kohta ja jääwad ka maksma. (L. Johanson (sd.): Missugune seadus maksab õnnetuste puhul turbatöölise kohta?) Ma juhin weel kord teie tähelpanu selle peale, et töökaitse-seadus on maksew kõiksuguste ettevõtte tööliste kohta, s. o. mitte ainult turbatööstuse, waid ka wabriku ja kõikide teiste tööstusettevõtte kohta. Nii ei ole mingisugust mõtet turbatööstuse kohta niisugust kodifitseerimise tööd teha, see on lihtsalt ettepanek töö takis-

tuseks. Teiseks toonitas härra Johanson jällegi, et töölisteasutus peaks olema juhatuses kui ka nõukogus. Selle üle on ka waieldud ja on arwamisele tulnud, et töölisteasutus ei saa tööstusele mingisugust edu anda. See ei tähenda mitte, et töölistel ei tohi esitust olla, waid töölistel woiwad endid organiseerida, nagu kõik riigi kodanikud, oma ühisusi luua, aga et töölisteasutus meil juhatuses ja nõukogus oleks, sellest ei ole mingisugust kasu oodata, nagu ka ümberpöörduvalt, kui kolm direktorit ja wiis nõukogu liiget mõni tund päewas füüsiliselt töötaks, oleks ka sellest füüsilisest tööst ettewõttele kasu. Mis puutub protsentide jagamisesse, mida härra Johanson toonitas, siis on § 24 parandus ette wõetud ja mis puutub 15%, siis ma juhiksin iseäranis härra Johanson'i tähelepanu selle peale, et seal on tööliste määratud 7½%. (L. Johanson (sd.): Ma juhiksin Teie tähelepanu selle peale, mis mina ütlesin.) Mina näen selles ettepanekus ainult teatavat katset ettewõtet nurja ajada. Wõib olla on see mõni parteiline huwi wõi seisawad ehk selles mõne isiklikud huwid, sest põlewkiwitööstuse põhimäärused said teie toetamisel takistamata wastu wõetud, nüüd on aga kõiksugu katsed äkki turbatööstuse põhimääruste kohta ja leiate, et on tarwis seda eelnõu komisjoni anda. Kahjuks ei wõtnud wist härra Tõnisson põlewkiwitööstuse eelnõu arutamises mitte osa, muidu ei oleks ta sarnaste oma arwamistega esile tulnud. Mis puutub riigiametnikkudesse, siis peame meie neid kaitsma ja siin ei saa meie mitte ära määrata, missugused on riigiametniku õigused. Mis puutub kohtusse andmise kaudu lahtilaskmisesse ja hirmutamisesse, et juhatusel tuleb nõukoguga kohut käia, siis wõib selle kohta ütelda, ja meie praegune statistika näitab seda, et riigiametnikkude lahtilaskmisi kohtu kaudu on wäga wähe ette tulnud. On arusaadaw, et kui nõukogu ja juhatus liikmeid walitakse, ei walita ju neid uulitsalt tundmatutena, waid walitakse asjatundjaid ja moraalistel omadustega isikuid. (Wahelhüüe pahemalt poolt.) Noh, teie ei saa sellest aru, mis tähendab moraal, see on teile weel wõõras. Kui nüüd niisugused isikud juhtuwad, kellel töowõimalus raskusi teeb ja kui neid leidub iseäranis juhatuses, siis on neil igatahes moraalselt niipalju taktitunnet, et nad kohalt lahkuwad, ilma et neid tuleks kohtu kaudu wabastada. Ma arwan, et sellest

saaksime õige kergesti üle. Niisama asjata on ka weel kartus, et juhatus oma tegewuses nõukogu arwamist wõi koguni ministri arwamist peaks tähele panema, pean ütleva, et isetöötaw tööstus ei rehkenda mitte nii wäga ülemuse arwamisega ökonoomilistes ja tehnilistes küsimustes. Mina arwan, et meil ei ole ka wist niisuguseid ministrid, kes igas küsimuses ennast spetsialistideks peaksid, sellepärast ei saa minister oma tehnilisi arwamisi juhatusel peale sundida. Sellepärast ei ole minu arwates wahekord juhatuses ja nõukogu wahel mitte nii hädaohtlik, kui siin härra Tõnisson ette kujutas. Kui see eelnõu otsustatakse komisjoni anda, siis on tema arutamine sügise peale edasi lükatud, sest käesolewal istungjärgul ta komisjonist wälja tulla ei jõua ning on teadmata, kuidas tema wastuwõtmisega ka sügisel lugu on, ühe sõnaga öeldud, tuleks turbatööstusel see aasta ilma põhimäärusteta töötada. Et nüüd ligi 200 milj. kapitaaliga töötaw asutus ilma põhimäärusteta töötaks, on wäga riskant ja selle katse wastu pean mina küll protesteerima ning juhin Riigikogu tähelepanu selle peale, et see hädaoht palju suurem saaks olema, kui see, et Riigikogu selle põhikirja sarnasel esitatud kujul wastu wõtub. Turbatööstuse korraldamine jääks ministeeriumi hooleks, kellel mitte tarwilist jõudu selleks pole ja kogu see tööstusettewõte jääks kui õhku ripuma. Eraturbatööstuse ettewõtted on töötamas wäiksel kujul ja õigust ütelda peaaegu kiratsenud. Riikline turbatööstus on meil alles esimene algatus sel alal ning tema wäljawaated ja wahekorrad küttaaine muretsemise suhtes raudteedele ning wabrikutele jääks täiesti lahendamata selle põhikirja tagasilükkamisega ning meie kaotus selle tagajärjel oleks igatahes wäga suur. Kõike seda silmas pidades ei saa ma kuidagi ühineda sellega, et see põhikiri komisjoni tagasi antaks tema ümbertöötamiseks, et tast kõige parem wälja tuleks. Ma ütlen otsekohe, et need põhimäärused ei ole mitte kõige paremad, kuid ka iga aktsiaseltsi põhikiri ei ole mitte wiimane sõna sel alal. Kui teatud aja jooksul põhikiri enam ei wasta oludele ning tema läbi tööstus kahju saab, siis on wõimalik tema juures muudatusi ette wõtta ja selleks ei ole rohkem tarwis, kui esineda wäikese seaduse nowelliga. Wõib olla, et need põhimäärused kõige paremad ei ole, kuid enne, kui meil see kõige parem käes, head käest ära

lasta minna — ei ole otstarbekohane. Minu arwates on see põhikiri küllalt hea, et tema alusel töötada wõib ja kui meie tulewikus leiame, et ta oma otstarbet ei täida, siis wõib ju tema juures muudatusi ette wõtta. Minu soow oleks igatahes see, et Riigikogu need põhimäärused esitatud kujul wastu wõtaks, et meie riikline turbatööstus selle läbi omale kindla tegutsemise aluse saaks.

L. Johanson (sd.): Härra ministri oletused, et selle eelnõu komisjoni andmisega tema wastuwõtmist wiivitada tahetakse, ei ole mitte õiged. Esimese ja teise lugemise wahel peab juba nii kui nii kodukorras ettenähtud waheaeg olema ja seda tuleb ainult kasutada selles eelnõus paranduste tegemiseks. See härra ministri ütetus, et seadus, mis eraettewõtete kohta maksew, ka riiklise turbatööstuse kohta maksab, ei anna midagi. Minul on praegu seadusraamat käepärast, olge head ja otsige wälja, missuguste seaduste alla see käib. Kui teil see wõimalik oleks, siis teie ka teeksite seda. Teine asi on põlewkiwitööstusega. Põlewkiwitööstus kuulub mäetööstuse alla ning wastawast seadusest wõib wälja otsida paragrahwid, mis tema kohta makswad. Härra ministri wäide, et neid põhjusi põlewkiwitööstuse põhimääruse juures telgitagustel põhjustel ette ei toodud, on täitsa jultunud. Mina ei lähe iialgi isiklistest põhjustest wälja. Mis puutub nüüd puhaskasust osasaamisesse, siis tõstsin mina need küsimused juba üles põlewkiwitööstuse põhimääruste arutamise juures. Härra minister toob ette, et see seadus wäga rutuline olla, kuid minu arwates ei ole see wäide mitte mõõduandew, ja Teile, härra minister, peaksid selged olema töökaitse-seadusesse puutuwad küsimused. Maaliidu programmist nende küsimuste otsustamise juures on ikkagi liig wähe kasu.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Praegu ei tahtnud mina selle eelnõu üksikasjalist arutamist mitte ette wõtta. Seda wõidakse sellekohases komisjonis teha. Koosolek wõib siin seisukohta wõtta ikka põhimõttelikkude küsimuste kohta.

Isikliselt arwan, et iga nädal, mille wõrra warem see seadus jousse astub, on meile wõiduks turbatööstuse alal. Sest sennine kindluseta seisukoht läheks minu poolt ettetoodud põhjustel otse hädaohtlikuks. Sellepärast ei soowitaks mina

mitte eelnõu arutamist seisma panna, waid hinnata asju põhimõttelikult seisukohalt.

Mis puutub nüüd olulistesse seletustesse, mis kaubandus-tööstusminister nende korralduste makswuse kohta andis, siis pean ütleva, et need põhimõtted mitte õiged ei ole. Ei wõi mitte seadusi ega määrusi wälja anda selle mõttega, et pärast wõime neid muuta. See wähenaks seadusandliku töö wäärtust. On teadmata, kas ja kunas teie saate seaduse uuesti läbiwaatamist ja muutmist ette wõtta. Mis aga sünnib wahepeal? Ega seal ei ole ju kõik otsustandwad sündmused mitte ikka nii selged, et kohe tunda on, et seadust peab muutma hakkama. Kõik niisugused orgaanilised wead tööstusettewõtete korralduses on pikaldase haiguse laadi. Nad sööwad ettewõtte sisemise jõu kallal ja ei lase mitte tõsist töowiljakust ega arenemise wõimalust saawutada. Ja enne kui jaole saadakse ja selgusele jõutakse, on see wõi teine asi siin tagurpidi minemas ning allapoole wajumas. Seda kahju ei saa sagedasti üldse enam kõrwaldada. Sellepärast arwan mina, et meil siin tõesti asjalikku huwi riikliste kasude wastu peaks tuntama. Katsutakse määrusi maksma panna, mis põhimõttelikult ja oluliselt on ekslikud. Ministri seletus ei ole sellest midagi ümber lükanud, mis mina olen seletanud. Ei saa siis mitte sellega leppida, nagu ei oleks meil tarwis nüüd seaduseelnõusse uuendusit tuua, sest et põlewkiwitööstuse põhimäärused juba teatawal kujul wastu wõetud on. Huwitaw on waadata, kuidas põlewkiwitööstus bürookraatliku organisatsiooniga töötaks. Ühtlasi oleks aga tarwis mõnes teises riigi päralt olewas ettewõttes niisugune korraldus maksma panna, mis wastaks tööstusettewõtete põhimõttele. See oleks siis katseks, kas üks wõi teine asutus selle tõttu wõidab, wõi kaotab. Siis oleks seaduse andjal silma ees niisugused eksemplid, mille wastu waidlemine, olgu nad walitsuses wõi parlamendis, asjatud oleksid. Sellepärast arwan ma, et niisugune ühtluse läbiwiimine meil praegusel korral mitte tarwilik ei ole. Kui oleks omal ajal, nagu minu juhatusel kawatseti, kõigi riigi päralt olewate tööstusettewõtete jaoks ühine nõukogu loodud, nõnda et riigi ettewõtted põlewkiwitööstuse ja turbatööstuse alal, sadamatehased jne. ühtlastes liikides kuuluksid ühise nõukogu alla, siis oleks wõinud mõtelda, et see nõukogu ei

saa mitte oma waatekohta tarwilikult muuta. Ükskord on sul ametnikkudega, teine kord jälle eraisikutega tegemist; see oleks raske. Nüüd on see põhimõte kõrwale jäetud, et oleks ühine nõukogu. Mitu paralleelasutust wõiwad töötada igaüks oma nõukogu all. Teie teate väga hästi, kuidas lugu siis on, kui inimene on kahes wõi kolmes ettewõttes tegewuses. Igalpool tulewad seal meie esimese järgu jõud eriti koosolekule, kus on koosoleku awamine, kus on kõiksugused sissejuhatused ja läbirääkimised, kus üksikute liikmete hiline ilmumine wõtab aega. Teie wõite ette ütelda, et need autoriteetlised isikud tapetakse ja waewatakse ära kõigi nende asjata käikude ja jõukulutuste läbi. Meie peame selle eest hoolitsema, et mitte kõige paremad jõud ennast asjata ära ei kuluta. Meie riigi walitsuses nähtakse just tendents olewat, et kõige paremaid jõude õige ruttu ära tarwitada. Meie tagawara on aga wäike, nii et meie warsti lõpule jõuame ja oleme sunnitud teise järgu inimesi tarwitama, esimese järgu kwalifitseeritud isikute asemel. Ei taha ma täna siin pikemalt seletama hakata, aga ma ütlen, see tendents on siin olemas. Sellepärast arwan, et meil oleks sündinud nüüd ühine nõukogu kõigi riigi tööstustewõtete jaoks luua. Et aga seda mitte ei ole, siis töötagu riigi päralt olew põlewkiwitööstus oma nõukogu juhatusel all, ja riigi päralt olew turbatööstus oma nõukogu all erikorraldusega, ilma et seal mingisugust raskust oleks. Seesugune olukord tohiks nüüd kasulik olla, kui praegune ühtlustamise tendents. Sellepärast arwan mina, et teisel lugemisel wõidakse kõiki neid tarwilikka muudatusi, mis mina olen ette pannud, läbi kaaluda, ilma et seda seaduseelnõu komisjoni tuleks anda ja ilma, et nende muudatuste läbiwiimine raskendatud oleks.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma pean härra ministri mõne märkuse kohta sõna wõtma, sest neid märkusi ei wõi nende kaugeleulatawa tähenduse pärast niisama jätta. Nagu härra minister siin ütles, olewat meie rühm oma komisjoni andmise ettepaneku sellepärast teinud, et käesolewat seaduseelnõu wenitada ja sellega turbatööstust nurja ajada. Mil põhjusel eeldab härra minister, et meie rühm turbatööstuse ettewõtte nurjaminekust huwitatud oleks? Ma arwan, meie oleme igal juhul positiivselt selleks kaasa töötanud, et tööstuse põhimäärusi nii heaks teha, kui

iganes wõimalik on. Kuid härra minister julgeb siiski öelda, et meie tahtwat turbatööstust nurja ajada! Edasi ütles härra minister, et meil ei olewat moraali, moraal olewat meile wõõras. Millega põhjendab härra minister seda? Meil wõib olla on teistsugune moraal kui härra ministril. Ministril on kapitalisti moraal, mis kapitali profiiti ihaldab. Meie moraal aga sihib rahwa huwide peale. Kui meie tahame niisugust seaduseelnõu parandada, nii et ta wõimalikult ka tööliste huwidele wastaks, siis julgeb härra minister meile öelda, et meil ei olewat moraali! See on otse kuulmata madal hindamine. Turbatööstus ei ole niisugune tööstus, mis inimestele kogu aastaks tööd annab, waid seal kestab töö ainult lühikest aega. Käesolewas põhikirjas ei ole midagi selleks ette nähtud, et nende inimeste huwid, kes turbatööstuses peawad töötama, selles suhtes kuidagi wiisi kaitstud oleks. Nende inimeste huwide kaitsmist meie poolt moraalipuudusega seletada, on niisugune kahtlustamine, mille sarnast waewalt ette kujutada wõib. (Ka ub-tööstusminister K. Ipsberg: Kui mina kõnelesin, siis naerdi. Kes naerab, sellele on moraal wõõras.) Selle wäitega tahate Teie ainult pääseteed leida sellest umbkotist, mille Teie omale olete õmmelnud. (J. Hünerson (põl.): Wi h a s e d m e h e d m ö l e m a d.) Meil on väga palju õigust selleks, et wi h a s e d olla. Iga niisuguse seaduse juures, nagu üks praegu siin esitatud on, oleme meie sunnitud tööliste kasuks raasukese haawal wälja nõudma. Härra minister tähendas, et kui käesolewas põhikirjas puudus on, siis wõib neid nowelli läbi parandada. Meie näeme ette, et see põhikiri puudulik on ja nõuame sellepärast otsekohe parandust. Härra minister oleks pidanud juba põhimääruste kokkuseadmisel selle peale mõtlema, et ta nii kokku oleks saanud seadud, et teda kohe parandada ei tarwitseks. Öeldakse, et turbatööstus minewat uperkuuti, kui seda põhimäärust mitte kohe wastu ei wõeta. Austatud härra minister, ütlege mulle, millal on turbatööstuses kõige tulisem tööaeg? Ma arwan, see on praegu, kus turbatööstusel weel põhimäärus puudub! Igatahes julgen ma arwata, et turbatööstus praegu juba käib. Kui aga tahetakse seda tööstust siis käima panna, kui see põhimäärus on wastu wõetud, siis ei ole minul suurt usaldust selle tööstuse tänulise tegewuse wastu. Ma toonitan siin weel, et meie soowime niihästi turba-

tööstuse edenemist, kui ka selle põhimääruse kiiret wastuwõtmist. Kuid ta peab nii hea olema, kui see iganes võimalik on. Meie leiame aga puudusi, sest tööliste huwid on siin täiesti kõrwale jäetud. Juba minu rühmaseltsimees rkl. Johanson tähendas, et põhimäärused ei anna mingisugust selgust selle kohta, missuguste töökaitseseaduste alla turbatööstuse töölised peawad kuuluma. Ka härra minister jäi wastuse selle küsimise peale wõlgu. Härra minister ütles ainult, et andke seaduseelnõud sisse. Mina arwan, et seaduseelnõude wäljatöötamine on Wabarügi Walitsuse asi, mispärast Riigikogu liigetele selles asjas etteheiteid ei wõi teha, et nemad pole tarwilikka seadusi sisse andnud.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Laidoner: Lugupeetud rahwasaadikud! Selle seaduseelnõu puhul on kaks suuremat küsimust üles tõstetud. Üks küsimus on üles tõstetud rkl. Johanson'i poolt töökaitseseaduste kohta. Nimelt toonitas rkl. Johanson, et käesolew põhikirja ei määra ära, missuguste töökaitseseaduste alla turbatööstuse töölised peawad käima. Mina arwan, et nende seaduste määramisel iseralisi raskusi ei ole ja seda lihtsa parandusega wõib teha, ilma et põhikirja tarwitseks komisjoni tagasi anda. Riigikogu on juba raha selle tarwis määranud. Teine asutus, kes turbatööstuse eest hoolitses, oli küttekomitee, kes aga praegu Riigikogu otsuse põhjal likwideeritud. Ei ole ühtegi asutust, kes seal korraldaks ehk krediite määraks. Ministri abi härra Kink on ainukene, kes seal ametnikkudele palga wäljamaksu määrab. Fakt on siiski see, et seal tööstus käimas ja meie peame põhikirja wastu wõtma. Ma teadsin juba ette, et sellele seaduseelnõule opositsiooni tehakse, kuid see ei tohiks meid sundida seadust wastu wõtmata jätta. See ei pea weel põhjuseks olema, kui üks asutus kutsub Riigikogu liikmeid oma juurde ja teine ei kutsu, et siis selle teise asutuse põhikirja mitte kinnitada. Ilma põhimäärusteta ei saa töötata, aga tänawune hooaeg on juba käes. Mis puutub lugupeetud Riigikogu liikme härra Tõnisson'i wäidete kohta, mida ta siin esile toonud, siis pean kahetsema, et ta neid juba siis ei awaldanud, kui riiklise põlewkiwitööstuse põhimäärused arutamisel olid. Ma pean weel kord tähendama, et alamkomisjon ja

komisjon tegid kõik, mis võimalik, ja minu arwates hästi. Mis puutub juhatuse walimisesse tähtaja peale, siis oli selle üle komisjonis ka läbirääkimisi. Seal toonitati just, et ei olla mitte tarwis seda üles wõtta, et juhatuse liikmed tähtaja peale walitakse, waid nendega peaks sellekohased lepingud tehtama. Nõukogu liikmete kohta käiwas paragrahwis oli tähtaeg üles wõetud. Siin tekkis küsimus, kas nõukogu liikmed on riigiteenijad wõi ei ole. Pean kahjuks Riigikogu liikmete tähelpanu selle peale pöörama ja aega raiskama, et asjaolusse selgust tuua. Minu, kui alamkomisjoni esitaja arwamine omal ajal oli see, et neid mitte riigiteenijateks lugeda ei saa; kahjuks kaldub aga enamuse arwamine sinnapoole, et nad riigiteenijad olla. Sellega olla ametniku seisukord kindlustatud, nagu pensionisaamine jne. Tähtis olla weel lahtilaskmise küsimus. Teisest küljest pean ütleva, et eraettewõttes samuti põhjus peab olema, kui inimene lahti lastakse. Suurem hulk oli selle poolt, et neid peab riigiametnikkudeks arwatama. Suuri lahikuminekuid siin ei ole. Kõige suurem wäide põlewkiwitööstuse juhatuse poolt oli lahtilaskmise küsimus. Kui inimene lahti lastakse, siis enamasti sellepärast, et ta ei kõlba, kuid ka riigiametnikku wõib alati sellepärast lahti lasta. § 8 toodi see sisse, et juhatuse liikmed on riigiametnikud, kuna nõukogu liikmed seda mitte ei ole. Kui seda paragrahwi mitte ei oleks, siis wõiksid nemad mitu kohta pidada, kuna makswate seaduste järele ei tohi riigiametnik kahes kohas teenida. Nüüd on see kõrwaldatud ja sinna wõib ametisse kas wõi ministrit määrata, muidugi mitte kaubandus-tööstusministrit, kes terve asutuse otsekohene kontroleerija on. Mis puutub wastufusse, siis lasub igasugune wastutus juhatuse liikmete peal, kuna nõukogu faktiliselt ikka kontroleeriw ja korraldaw asutus on. Juhatas on wõrdlemisi õige wäikene, 3 liikmest koosseiw. Juhatuse liikmed ei wõi mitte teises kohas teenistuses olla, äärmisel korral saawad nad ainult Riigikogu liikmed olla, sest nad peawad alati tegewad olema, kuna nõukogu paar korda nädalas töö on.

Jääks weel üle küsimus ühise nõukogu kohta, mis on põhimõtteline küsimus. Küsimus seisab selles, et koondada palju asjatundjaid isikuid. Meil on palju asutusi, nagu õlikiwitööstus, põlewkiwitööstus, turbatööstus, sadamatehased ja raudteetehased ja nõnda nõukogu koon-

dada, et kõik liikmed oleks kompetent, seda on õige raske.

Seda kõike kokku wõttes, toonitan, et on tingimata tarwilik, wõimalikult rutem neid põhimäärusi maksma panna, sest praegune seisukord on täiesti anormaalne. Härra Johanson'i poolt tehtud täiendust tööliste alal wõib ju paralleelseadusena teha, ja see ei wõiks põhjuseks olla seda seadust komisjoni tagasi anda.

Kordan oma ettepanekut rahaasjanduse komisjoni nimel seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: On tehtud 2 ettepanekut: üks ettepanek on aruandja poolt rahaasjanduse komisjoni nimel tehtud, et seda seadust I lugemisel wastu wõtta, ja teine ettepanek on rkl. Johanson'i poolt, seda seadust I ja II lugemise wahel komisjoni tagasi anda. Et need ettepanekud ei ole mitte üksteisele wastukäiwad, waid üksteist täiendawad, siis panen ma nad hääletamisele selles järjekorras, missuguses ma nad ette kandsin. (Hääletatakse.) Sellega on see seadus nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud. Nüüd panen hääletamisele rkl. Johanson'i ettepaneku, et see seaduseelnõu antaks I ja II lugemise wahel komisjoni. Siin ei ole öeldud, missugusesse komisjoni? (L. Johanson (sd.): Töökaitse komisjoni!) On täiendaw ettepanek, et seda seadust anda töökaitse komisjoni. (Hääletatakse.) Enamus on wastu. Sellega on see ettepanek tagasilükatud. Sellega on see päewakorrapunkt läbi.

Riigikogu läheb 3. päewakorrapunkti juurde tagasi, mis wahele jäi.

6. Weneagiste pensionääride toetamise muutmise seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **W. Linna-mägi:** Asutawa Kogu poolt 18. mail 1921 a. wõeti wastu seadus, et weneagistele ametnikkudele, kes Wene riigi poolt pensioni olid saanud, toetust edasi maksta. Selles seaduses olid järgmised toetusraha määrad maksma pandud: 1 perekonnaliige — 250 mk. kuus, 2 perekonnaliiget 400 mk. kuus, 3 perekonnaliiget 500 mk. kuus ja 4 ja rohkem töowõimetu perekonnaliikme juures 750 mk. kuus. Kuna nüüd 2 aasta pärast on elukallidus palju suurem, kui ta siis oli,

siis on need toetusrahade määrad liiga wäikseks jäänud. Sellepärast on ka Wabariigi Walitsus seda tähele pannes, seaduseelnõuga Riigikogule esinenud seda toetust suurendada. Ühes sellega arwati, et on tarwis toetuse andmist laiendada ka nendele ametnikkudele, kes Wene walitsuse poolt pensioni weel saanud ei olnud, kuid kes olid pensioniõiguslisteks saanud 26. oktoobrini 1917 aastal. Siiski walitsuse eelnõus olid mõned kitsendused sisse wõetud, nimelt, et pensionilist toetust ainult nendele endistele Wene ametnikkudele osaks saada lasta, kes Wene walitsuse ajal Eesti territooriumil pool aega teeninud olid, wõi riigi keskasutustes sarnaste kohtade peal teenisid, mille tege-wus Eesti territooriumiga seotud oli wõi selle peale ulatas, ja ka neile, kes Liiwi kubermangus olid teeninud. Rahaasjanduse komisjon, järele waadates seda seaduseelnõu, ei pidanud mitte tarwili-kuks neid kitsendusi teha, waid arwas wõimalikuks kõikidele endistele Wene ametnikkudele, kes olid pensioni wälja teeninud, toetust anda, selle peale waatamata, kas nemad pool aega Eesti terri-tooriumil olid teeninud, wõi mitte, sellest wälja minnes, et mitmed ametnikud — eestlased — teenisid küll Wenemaal, mitte Eestis, kuid nende tegewus oli wa-hest Eestile palju kasulik, kui nende, kes Eestis olid teeninud. Muidugi algtin-gimine on see, et nad oleks Eesti riigi alamad.

Edasi oli walitsuse projektis kawatsetud kõrgendada pensionisaamist ainult neile endistele Wene ametnikkudele, kes olid pool aega Eesti territooriumil teeninud, 200% wõrra. Rahaasjanduse kom-misjon leidis, et seda normi suurendada wõiks ja tõstis toetuse määrasid kolme-kordseks, nõnda, et maksimaalsumma nüüd 1.750 marka kuus oleks. Muidugi ei wõi selle seaduse peale waadata, kui pen-sioniseaduse peale, sest abirahamäärad on liig wäiksed ja waewalt oleks ka praegusel Eesti wabariigil mingisugust moraa-lilist wõi juriidilist kohustust endistele weneagistele ametnikkudele pensioni maksta. Käesolew seadus on rohkem hoolekande seadus, millega tahetakse aidata Eesti wabariigi kodanikka, kes Wene ajal Wene ametnikkudena teeninud. Asutawa Kogu poolt weneagiste pensio-näärde seaduses oli ette nähtud, et pen-sioni neile ei makseta, kellel muu kõr-walteenistus on. Praegu on see kitsendus ära kaotatud.

Kõiki ettetoodut silmas pidades teen rahaasjanduse komisjoni nimel, ettepaneku seda seadust I lugemisel vastu võtta.

Rahaminister G. Westel: Aus-tatud Riigikogu liikmed! Weneagiste pensionääride seaduse andis Asutaw Kogu omal ajal minu arwates puhtumaansetel põhimõtetel, et teatawatele aineliselt raskesse seisukorda jäänud inimestele äraelamist võimaldada, kui need inimesed töövõimetud. Et aga Asutawa Kogu poolt wastuwõetud normid väga väikesed olid, ja elukalliduse tõusuga praegusele elatishormile ei wasta, siis esines töö-hoolekandeministeerium Wabariigi Walitsusele seaduseelnõuga juba läinud aasta lõpul nende normide suurendamiseks. Eriti oli see seadus kõige rohkem arutusel rahaministeeriumis ja mina seadsin ennast niisugusele seisukohale, et meil ei ole moraalseid ega ka faktilisi kohustusi endisi weneagseid ametnikka ülewal pidada, endise Wene riigi kohustusi täita. Ma saan aru, et Eesti riik ei wõi ühtegi oma kodanikku hätta jätta, kui see inimene waene ja töövõimetu on, waid riik peab kõikidele nendele ülespidamist võimaldama, waatamata selle peale kas ta endine Wene riigi ametnik wõi mõnes eraettewõttes töötanud. See on aga hoolekande ülesanne, sest naljas ei saa ju inimene elada. Tema praeguses seisukorras peab riik temale toetust andma. Kuid käesolewa seaduse juures on siiski seisukoht natukene teine. Nii saawad endised Wene riigi teenijad, kes Wene seaduse järele kunni 26. okt. 1917 a. pensioni õiguslikeks on saanud, toetust, kui nemad teatawatele juriidilistele nõuetele wastawad — ipso facto. Kuna nende hulgas on isikuid, kes wabariigile kasulikud olnud, läks Wabariigi Walitsus kompromissi peale ja tegi ettepaneku toetusraha maksta nendele pensionääridele, kes poole oma teenistuse aega mööda saatnud praeguse Eesti riigi territooriumil ja veel ilmasõja inwaliididele, kes Eesti wabariigi territooriumilt pärit ja seal mobiliseeritud, ja neile ilmasõjas surmasaanute perekondadele, kelle toitjad sõjawäkke wõtmise ajal Eesti territooriumil elasid. Nendele peaks seaduse alusel Eesti wabariik toetust andma. Nüüd on aga rahaasjanduse komisjon kõik need Wabariigi Walitsuse kitsendused kõrwaldanud ja ei ole selle kõrwaldamise põhjenduseks mingisuguse seletusega esinenud. Rahaasjanduse komisjoni aruandja

läks sellest waikides mööda, ehk ta küll isegi tähendas, et meie moraalselt kohustatud ei ole weneagseid ametnikka toetama. Kui see seadus sarnaselt vastu võtta, siis toob ta riigile väga suuri kulusid ja kohustusi, sest et ta laiendatud on ka kõikide nende weneagiste ametnikkude peale, kes wõib olla aineliselt mitte nii raskest seisukorras ei ole. Kui meie selle seaduseelnõu esimesel lugemisel ettepanud kujul vastu wõtame, siis teisel lugemisel on teda raske muuta, sest ta seisab ainult kolmest paragrahwist koos, mis üksteisest nõnda ära ripuwad, et ühe muutmisel ka kõik teised ümber tulewad teha. Sellepärast teen Wabariigi Walitsuse nimel ettepaneku seda seaduseelnõu komisjoni tagasi anda.

M. Neps (sd.): Härra rahaminister seletas siin, et Eesti wabariik ei olewat kohustatud Wene riigi wõlgu maksma, makstes pensioni tema endistele teenijatele. Seda wõib põhimõtteliselt õigeks pidada, kuid minu arwates on see täiesti ekslik arwamine, et wabariigil rohkem kohustust on nende vastu, kes Eesti wabariigi piirides on teenistuses olnud, kui nende vastu, kes Eesti kodanikud on ja väljaspool Eestit teenisid. Ma ei saa aru, missugused motiivid selle arwamise põhjendamiseks on. Meie teame, et tegelikult on niisugune kord maksnud, et kõik need Eesti soost ametnikud, kes Wene tsaariwalitsusele küllalt truud toed ei olnud, sunnitud olid väljaspool Eesti territooriumi teenistust otsima, kuna aga need, kes oma tõsiweneelusega hiilgada püüdsid, siia ametisse jäeti. Nii et kui siin tahetakse wahet teha aluseks wõttes, kus keegi ametis on olnud, siis on see alus väga nõrk. Muuseas on see asi ka rahuläbirääkimise ajal kõne all olnud ja seal on teatawasti põhimõte vastu wõetud, et pensionikohustus langeb Eesti riigi peale. Kui Asutawa Kogu ajal pensioniseadus vastu wõeti, siis oldi arwamisel, et need kohustused Wene riigi peale pidid langema, aga kui rahulepingus selgus, et nad mitte Wene riigi peale ei lähe, wõeti pensioniseadus rewideerimise alla. Sellekohane seadus on nüüd päewakorrale jõudnud, kuna walitsuse poolt on ette nähtud, et pensioniõiguslisteks loetakse ainult neid ametnikka, kes pool teenistuseaega Eesti territooriumil on teeninud. Selle kitsendusega ei saa mitte leppida, sest kui pensionist jutt on, siis ei saa siin wahet teha, kus keegi teeninud on. Ise-

asi on nüüd see, kui tahetakse hoolekan-
de põhimõtte järele inimesele toetust
anda, kel seda hädapärast vaja oleks, siis
tuleks seadus põhjalikult ümber töötada.

L. Johanson (sd.): Härra rahami-
nister arwas, et selle seaduse teostamise-
ga on suuremad rahalised väljaminekud
ühenduses. Rahaasjanduse komisjon
waatas selle seaduseelnõu läbi ja teda
ulatuse mõttes laiendades, leidis, et tema
teostamisel walitsuse poolt nõutud 20
miljoni asemel 15.000.000 läheb, aluseks
wõttes tänawuaastaseid andmeid. Mis
nüüd puutub neisse põhjustesse, mispär-
rast see kitsendus ära jäeti, siis on üks
asi seé, et selleläbi asi palju lihtsamaks
läheb ja asjaajamine kergendatakse. Kom-
missjoni paranduse järele laiendatakse
sennimaksew seadus ka nende kohta, kes
Wene ajal pensioni ei saanud, selle aga
ometi wälja teeninud on ja selle kohta
dokumentaalsed tõendused ette näitawad.
Kui oleks wastu wõetud walitsuse poolt
esitatud pensionisuurendamise projekt,
oleks tagajärg see, et need uued, kes pen-
sioni alla arwatakse, — neil on kõik do-
kumendid alles, sest nad ei ole veel oma
pensioniraamatut saanud, — saawad kõrg-
gendatud pensioni. Teine asi on aga nen-
de pensionääridega, kelle kohta wana
seadus maksmas on. Need on wanad inimesed,
kel harilikult muud dokumenti ei
ole, kui pensioniraamat. Nemad on juba
pension saanud ja on dokumendid tõen-
duseks ära annud, mil alusel neile pensio-
niraamat wälja antud. Need langeks ma-
dalama pensiooni alla. Sarnast seisukorda
ei wõiks ikkagi lubada, see oleks üle-
kohus nende inimeste wastu. Pealegi ei
oleks nende pensionääride arw, kes do-
kumentisid ette ei saaks näidata ja selle
tagajärjel wälja jääksid, mitte suur. Seal
wõib olla mõnestsajast inimesest jutt.

Mis puutub sisuliselt walitsuse ette-
panekusse, siis mispärast on nendel ini-
mestel, kes teenisid endise Liwimaa ku-
bermangu asutustes, rohkem õigust pensio-
ni saamiseks, kui neil, kes teenisid
Peeterburi Eesti koloniis? Kui rahwus-
lisest seisukohast wälja minna, siis ma
arwan, et Peeterburi asunduste eestlased,
kelledest praegu paljud siia on opteerinud,
tõid wähest Eesti rahwale rohkem kasu,
kui need sandarmid ja tsensorid, kes Eesti
piirides on elanud ja ametis olnud. Ja
ometi, kui wastu wõtta walitsuse projekt,
saawad wiimased härrad ja teised, kes
siin meie rahwa keskel on „töötanud“,

kõrgendatud pensioni, aga haridustegela-
sed, kes asundustes wäljaspool Eestit tee-
nistuses on olnud, jääwad wälja. Mis puu-
tub nüüd moraalilisse külge, siis arwan
ma, et see seisukoht ka moraaliliselt põh-
jendatud on, kui meelde tuletada Samaaria
mehe lugu. Minul isiklikult on kõige
wähem põhjust seda seadust kaitsta.
Tema alla kuulub osa proletariaati, näitu-
seks, õpetajad, raudteelased, kelle hulka
kuuluvad ka mõned üksikud kõrgemad
ametnikud. Põhjus, mispärast ma sõna
wõtsin, on see, et walitsuse ettepanek on
wähem otstarbekohane ja teda ei saa ka
Eesti rahwusluse seisukohast tähele
panna. (J. Tõnisson (rhw.): Kuinii
laialt, siis tuleb Soomest ja
Saarest juurde.) Töö- ja hoolekan-
deministeeriumi andmete järele tuleb 200
inimest juurde, mitte rohkem, kuid selle
juures väheneb iga aasta sama wõrra,
sest keskmine surewus nende keskel on
25 inimest kuus, tähendab 10 aasta pärast
saab nii kui nii see seadus tühistatud, siis
on kõik need pensionärid surnud. (Pa-
remalt poolt: Aa!) Mis see teie
„Aa“ tähendab? Kui muud midagi ei
mõista wahele ütelda, siis ei maksa ka
aatada. See seadus oma iseloomu poolest
on juba niisugune, et uusi koormatusi ta
riigile peale ei pane, sest pensionääride
arw väheneb järjest ja uusi pealetulijaid
on ainult 200.

P. Keerdo (is.): Meie oleme juba
mitmel puhul tähelpanu selle peale juhti-
nud, et tuleks sotsiaalse kinnituse seadusi
maksma panna, ja eriti oleme tähelpanu
juhtinud, et weneaegiste pensionääride
seisukord äärmiselt raske on, sest neile
on määratud niisugune summa, millega
keegi ära elada ei suuda, iseäranis kui
meie seda veel silmas peame, et praegu-
sel seadusel on märkus, mille järele pen-
sionist maha arwatakse pensionääri sis-
setulek. Kuna pension kõigest 250 marka,
siis ei jäegi midagi järele. Nüüd on see
märkus küll kaotatud, nii et seda enam
karta ei ole. Et aga ka praegune ettepan-
dud määr wäikene on, pidi komisjoni
aruandja isegi tunnistama. Meie tegime
kommissjonis ettepaneku seda suurendada
ja saame ka seda eelnõu II lugemisel
tegema. Rahaministri seletus, nagu käiks
praegune seaduseelnõu kõikide riigiamet-
nikkude kohta, waatamata nende sisse-
tuleku peale, ei ole mitte õige, sellepärast
et seaduses on otsekohe öeldud, et pen-
sioni antakse ainult nendele, kellel endal

sissetulekut ei ole. (Rahaminister G. Westel: See on ära muudetud.) Ära on muudetud ainult § 1. tähendus. Ma pean veel niipalju tähendama, et kuna see seaduseelnõu ei rahulda, selles mõttes, et ettepanud pension mingisugust elamisvõimalust ei võimalda, saame meie küll tema poolt hääletama I lugemisel, et II lugemisel ettepanekuid teha.

Juhataja K. Wirma: Sõna on aruandjal lõpukokkuwõtteks.

Aruandja W. Linnamägi: Nende põhimõtetega, mis härra rahaminister ette tõi selle seaduseelnõu vastu, olen mina isikliselt täiesti ühes nõus ja olen nad kõik ette kannud rahaasjanduse komisjonis ja alamkomisjonis ning olen neid veel laiemalt põhjendanud, muuseas selle peale tähelepanu juhtinud, et kui meie selle seaduse maksma paneme, siis on meil kaks paralleelset pensioniseadust — nimelt on teoksil ka uus üldine riigi ja omawalitsuse teenijate pensioniseadus. Rahaasjanduse komisjoni nimel aga mina ei või ühineda härra rahaministri arwamisega, põhimõtted, miks rahaasjanduse komisjon seda sel kujul ette on pannud, on suuremalt jaolt härra Neps'i, Johanson'i ja Keerdo poolt ette toodud, mul ei pruugi neid kordama hakata, wõiks ainult nii palju tähendada, et need takistawad määrused selles suhtes, kelle peale pensionisaamise õigus laieneb ja kes osa saawad suurendatud pensioni määrast, — kas mitte ei ole põhjendatud, ehk õigem neid põhjendusi wõib kritiseerida. Näituseks on seal punkt sees, et need weneaegsed keskasutuste ametnikud wõiwad pensioni saada, kellede asutuste tegewus laienes meie territooriumile. On küsimus, missuguse keskasutuse tegewus mitte ei laienenud meie territooriumi peale, sest iga ministeeriumi, peawalitsuse tegewus ulatab terve riigi peale. Siis on seal veel § 2-es punkt, et need, kes ei ole mobiliseeritud meie maa-alal, jääwad pensionist ilma. Wõis ju juhtumisi sõjaalgul olla, et keegi mobiliseeriti Soomes, kuna ta lühikest aega ainult seal oli, kuna ta kõik muu aja on elanud siin ja ka perekond siin on ja tema ei saaks siis pensioni selle seaduse järele. Niisama on teiste kitsendawate määrustega lugu, millede juures mina siin aga peatama ei hakka, millede juures on komisjonis küll waideldud. Rahaasjanduse komisjoni nimel waidleksin härra rahaministri ette-

paneku vastu seaduseelnõu komisjoni tagasi anda ja paneksin Riigikogule ette seda esimesel lugemisel vastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Rahaasjanduse komisjoni nimel on ettepanek tehtud seda eelnõu I-sel lugemisel vastu wõtta, rahaministri poolt on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni tagasi anda. Seda rahaministri ettepanekut ei saa mina mitte kodukorra § 52 mõttes wõtta, kus walitsuse esitajal on õigus komisjoni andmist nõuda, sest see on tehtud kui liht ettepanek ja seda peab Riigikogu otsustama ja sellepärast tuleks see kõige pealt kui kaugemale ulatawam ettepanek esimesena hääletamisele. (Hääletatakse.) Wähemus on vastu. (Wahelhüüe: Palun ära lugeda. Loetakse hääli.) Komisjoni andmise poolt on 19 häält ja vastu 12 häält, sellega on otsustatud see seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni tagasi anda.

Sellega langeb esimene ettepanek ära. Kuulutan harilikku weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 12.55 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 1.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits**.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

7. Tempelmaksu muutmise seadus komisjoni aruandja **M. Neps:** — I lugemisel.

Wabariigi Walitsus on Riigikogule ette pannud tempelmaksu muutmise seaduse, millega wähendatakse tempelmaksu normisid wekslite, tulekinnituse lepingute, teenistuslepingute ja liikumata waranduste üüri ja rendilepingute pealt. Ühtlasi on selle seadusega maksma pandud kord, et kõik wekslid tulewad sellekohase wekslipaberi peale kirjutada. See seadus ei määra ära tempelmaksu alammäära wekslite pealt, waid siin on öeldud, et tempelmaksu wõetakse 2 marka iga tuhände marga pealt. Weneajal oli wõimatu odawamat wekslipaberit saada, kui 10-ne kopikalist. On soowitaw, et wäikesed summad mitte suurema maksu alla ei käiks kui suuremad. Rahaasjanduse komisjon on selle seaduse

wastu wõtnud ja Wabariigi Walitsuse motiividega täiesti ühinenud. Ainult pealkirjas on redaktsiooniline parandus tehtud. Enne oli selle seaduse pealkirjaks: — seadus tempelmaksu seaduse muutmise kohta —, nüüd aga on wõetud lühem pealkiri — tempelmaksu muutmise seadus. — Komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel vastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on tempelmaksu muutmise seadus I lugemisel nähtawa enamusega vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Seadus õppur- Rahaasjanduse sõduritele maksu- komisjoni aru- ta õpeabinõude andja J. Kana: muretsemise as- Austatud Riigikogu- jus — I lugemisel. liikmed! Maksuta hariduse andmine õppur-

sõduritele on juba waremalt otsustatud. Selle juures olid ette nähtud ka teatawad õpeabinõud õppursõduritele. Maksu seaduse järele peawad õpeabinõude kulud kandma omawalitsused. Olgugi, et need summad väikesed on, leidis haridusministeerium, et õigem oleks kui walitsus need summad oma kanda wõtab. Hariduskomisjon on selle seaduse läbi waadanud ja siin ainult ühe muudatuse teinud. Walitsuse eelnõus olid ette nähtud kindlad summad õpeabinõude peale. Komisjon leidis, et neid summasid wõib määrata harilikus eelarwe korras selle järele, kuidas tarwidus nõuab. Hariduskomisjoni ettepanekut arutas ka rahaasjanduse komisjon ja leidis selle wastuwõetawa olevat. Mõlema komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel vastu wõtta.

Haridusminister H. Bauer: Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu komisjon on Wabariigi Walitsuse poolt esitatud seadust muutnud. Kuid praegusel kujul ei ole soovitaw seda seadust vastu wõtta. Esimene moment, mille peale siin tähelepanu tahtsin juhtida, on redaktsiooniline. Siin on öeldud, et õpeabinõude kogud jääwad wastawa linna wõi maakonna kooliwalitsuse — riigikoolides sama kooli juhatuse — walitsemisele, ülikoolis ja tehnikumis õppijate omaks. See lõige on natuke selgusetu. Keskkoolis wõiwad õpeabinõud kooli omaks

jääda, kuid ülikoolis peaksid õpeabinõud ise, kuid mitte õpeabinõude kogud tingimata üliõpilaste omaks jääma. Nii ei wõiks mitte ütelda, et õpeabinõude kogud jääwad ülikoolis õppijate omaks. See lause ei anna tarwilikku selgust. Tähtsam on aga sisulik muudatus, mille komisjon on teinud. Wabariigi Walitsuse projektis oli määratud iga õpilase peale õpeabinõude muretsemiseks keskkoolis 1.000 marka, tehnikumis 1.500 marka ja ülikoolis 2500 marka. Wõib olla, et need normid ei rahulda, kuid need on igatahes keskmised normid, mille juurde peatama wõib jääda. Ülikoolis tuleb, näituseks, wanemal arstiteaduse üliõpilasel palju rohkem õperaamatuid muretseda, kui 2.500 marga eest, noorem matemaatika üliõpilane wõib aga vähema summa läbi saada. Ka ülikooli walitsus ei teadnud sellekohase järelepärimise peale kindlaid normisid üles anda, mispärast keskmised normid wälja töötada tulid. Siia seadusesse peaks kõige vähemalt märkus sisse wõetama, et lähemad määrused õpeabinõude muretsemise ja selleks tarwimise summa kohta annab Wabariigi Walitsus. Seda parandust wõib teha teisel lugemisel.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Kana: Keegi selle seaduse I lugemisel wastuwõtmise vastu pole waielnud. Panen ette teda I lugemisel vastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on seadus nähtawa enamusega I lugemisel vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

(Koosolekut juhatama hakkab Riigikogu esimees **J. Kukk.**)

9. Walk-Koikiila Rahaasjanduse raudtee ehitamise seadus — komisjoni aru- I lugemisel. andja K. Wirma: Käesolew küsimus oli Riigikogus arutamise

all juba siis, kui arutati raudteede alla maawõõrandamise küsimust. Sel ajal ei waieldud mitte selle seaduse vastu ja ka rahaasjanduse komisjon on selle seaduse peaaegu walitsuse poolt esitatud kujul vastu wõtnud, wälja jättes ainult § 2, mis käsitab seda küsimust, kuidas

krediiti saada nimetatud raudtee ehitamiseks, selles teadmises, et Wabariigi Walitsuse poolt üksikute krediidi nõudmiste kohta lisaeelarwe esitatakse, mille põhjal see osa seadusest juba kinnitatud oleks. Kui seda materjaali läbi waadata, mis Wabariigi Walitsuse poolt selle seaduseelnõu juurde pandud, siis selgub, et selles materjaalis mitte öeldud pole, kust kaudu see raudteeharu läheb. Teisest küljest seletati teedeministeeriumis, et omal ajal on Riigikogule ühe seaduseelnõu juurde antud tehniline projekt ja Riigikogu juhatus on tunnistanud seda niisuguseks materjaaliks, mis arhiivi jääma peab. Oleks aga suur kulu sarnast projekti paljundama hakata, kuna seda tegelekult tarwis pole, mispärast ka käesolewa seaduseelnõu juurde seda materjaali pole antud. Komisjon leidis aga, et ei ole ikkagi küllalt ainult sellest, kui räägitakse Walk—Koiküla raudtee ehitamisest, kuna seda mitte näha pole, kus kohast ta läbi läheb. Selles asjas läbi rääkides jõuti otsusele, et see plaan, millele ära näidatud on, kust kohalt raudtee läbi saab minema, peab olema materjaalina seaduseelnõu juures. Samuti peab olema juures ka see eelarwe, mis ära näitab, kui palju selle raudtee ehitamiseks kapitaali waja läheb. Edasi tuli käsitada ehitatawa raudtee nimeküsimust. Seaduse pealkirjas on öeldud: „Walk—Koiküla raudtee“, kuna see aga sugugi isenesest pikk raudtee ei ole, waid ainult teatud raudteeharu, mis saab ehitatud Walk—Koiküla—Mõniste raudtee juurde. Oleks õigem nimetada seda raudteeharu „Walk—Mõniste raudtee“, sest meil on wiisiks raudteeliini nimetada tema algus- ja lõpujaamade järele. Et meie aga ei tea, kas Walk tema lõpujaamaks jääb wõi mitte, — sest on olemas kawasid ehitada teed Walgast edasi Halliste wõi Wiljandi jne. sihis, — siis ei ole otstarbekohane praegu uut nime otsida, nimeks wõib esialgul jääda „Walk—Koiküla raudtee“, ja kui edaspidi kitsarööpaliste raudteede ehitamine ja ühendamine teiste raudteedega Eesti territooriumil on teostatud, siis wõib ka uus nimetus tulla. Et Walk—Koiküla raudtee maawõrandamise seadus juba I lugemisel on wastu wõetud, siis on Riigikogu oma seisukohta selle raudtee ehitamise kohta juba awaldanud.

Neil motiwiidel panen rahaasjanduse komisjoni nimel ette ka seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Sellega on seadus nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

(Koosolekut juhutama hakkab abiesimees **K. Wirma**.)

10. Maade wõrandamise seadus Pärnu—Jõõpre kitsarööpalise raudtee ehitamiseks — I lugemisel.

eksploteerimisega. Turbatööstuse juhatus on kawatsendud sinna raudteed ehitada. Selle ehitamise juures on üks küsimus, mis peab lahendatud saama seadusandlisel teel, see on maawõrandamise küsimus. Kui nüüd riik mõtleks maad tee tarwis lihtsalt ostma hakata, siis wõiwad niisugused hinnad määratud saada, mis wastuwõetawad ei ole. Raudtee ehitamisel tuleks wõrandamise alla umbes 26 tiinu maad. Rahaasjanduse komisjonis oli weel küsimus arutelusel, kas ei tuleks seda fikseerida seadusandlisel teel. Rahaasjanduse komisjon arwas ehk wõiks ühineda kawaga, nagu see walitsuse poolt esitatud. Lugupeetud eelkõneleja tõi ette, et peab Riigikogu materjaalide hulka jääma raudtee situatsiooni plaan. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Sellega on seadus I lugemisel nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. Töö-hoolekandeministeeriumi 1922 a. korralduste eelarwe muutmise seadus — I lugemisel.

läbiwaatamise juures said wastu wõetud redaktsioonilised parandused üksikutes punktides. Riigikogu rahaasjanduse komisjon on need parandused sissekantud kujul wastu wõtnud. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seadus wastu wõtta I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Laidoner**: Käesolew seaduseelnõu on seotud Jõõpre turbaraba

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana**: Töö- ja hoolekandeministeeriumi eelarwe

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Sellega on seadus I lugemisel nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**12. Rahaministee-
riumile krediidi
määramise seadus
riigi trükikojahoo-
ne ja elumaja ehi-
tamiseks — I luge-
misel.**

Rahaasjan-
duse komis-
joni aruandja **J.
Laidoner**: Käes-
olew seaduseelnõu
on rohkem wormal-
ne kui sisuline. Sis-
uliselt siin krediiti ei
nõuta, sest see on Riigikogu poolt juba
minewal aastal antud. Minewal aastal
seati ka nõudmine üles, et rahamärkide
walmistamine ja riigi trükikoda saaks
koondatud. Selleks on läinud aastal 4
miljoni marka krundi ostmiseks krediiti
määratud. Tänewaastases eelarwes on
ette nähtud 14 miljoni marka maja ehi-
tamiseks. Kuna eelarwe-komisjonis see
küsimus arutamisel oli, siis ei saa enne
väljamaksu lubada suurema summa pe-
le, kui krediiti on lubatud. Kahe maja
ehitus läheks aga maksma 36 miljoni
marka ja umbes 14½ miljoni täiendawate
tööde peale, nagu keskküte trükikojas,
prügitamine, kanalisatsioon, tulekaitse,
elektriwalgustus, töölistekapid jne. Kokku
tuleks siis eelarwe järele üle 50 miljoni
marga tarwis. Sellest läheks 14 miljoni
tänewuseks aastaks, ja 36 miljoni tule-
waseks aastaks. Üldsumma peaks aga
enne fikseeritud saama, et ehitus mitte
nii ei läheks, nagu siin riigikoguhoo-
nes, kus praegu kõrwaltoas weeputus on.
Sellepärast esines Wabariigi Walitsus
seaduseelnõuga, et saaks ära määratud
krediidi summa, mis wõimaldaks juba
nüüd töödega pealehakkamist.

Komisjon leidis, et on tingimata tar-
wilik wõimalikult ruttu krediiti ära mää-
rata ja sellepärast teen rahaasjanduse
komisjoni nimel ettepaneku seda sea-
duseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Panen ette-
paneku hääletamisele. (Hääletatakse.)
Seadus on nähtawa ena-
musega I lugemisel wastu wõet-
tud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**13. Seadus Saksa
sõjawõimude poolt
seatud maksude
muutmise kohta
liikumata waran-
duste wõõrandam-
isel ja koormam-
isel — I luge-
misel.**

Rahaasjan-
duse komis-
joni aruandja **A.
Jürman**: Saksa sõ-
jawõimude poolt on
10. mail 1918 a. kor-
raldus tehtud, mille
järele on wõetud
maksu esiteks maa-
tüki wõi selle osa
wõõrandamise ja omandamise pealt 3%
maatüki wäärtusest, luba eest koormami-
seks hüpoteekidega wõi nendesarnaste
kohustustega — 5% nende summast, siis
koormamiseks muu kohustustega — 5%
selle wäärtusest. Peale selle olid sel ajal
maakonna- ja linnapealikud, kelledele
Saksa sõjawõimude poolt õigus oli jäe-
tud waranduste wäärtuse juurdekaswu
maksu wõtta. Kuid nendest maksudest
oli tegelikult ainult I ellu wiidud, nimelt
hüpoteegi maks 5% suuruses nende sum-
mast. See maks mõjus nüüd selleks
kaasa, et üldse keegi enam laenu hüpote-
ekidega ei kindlustanud, sest praegu on
wõlaprotsendid õige suured, kunni 20%-ni,
ja kui selle juurde tuleb laenajal ka weel
hüpoteegi maksu maksta ja sellega oma
laenu kindlustada, siis tõuseks laenu-
summa pealt protsent seda wõrd kõrgeks,
mis obligatsiooni laenude tegemise wõi-
matuks teeb. Loomulik aga oleks,
et laenu palju kergemalt ja pare-
mini kättesaadawad oleks, kui neid
wõiks hüpoteekidega kindlustada. Sel-
lepärast on ka riigi eelarwe arutami-
sel riigisissetulekute juures eelarwe-kom-
misjonis küsimus üles tõstetud, kas ei
oleks otstarbekohasem seda maksu ära
kaotada, sest sellega edendaks meie roh-
kem korralikku hüpoteeklaenude tege-
mist, mis omalt poolt üldisele rahwama-
jandusele rohkem kasu toob, kui see wäi-
kene summa, mis riik praegu selle maksu
läbi saab. Wiimase eelarwe arutamise
ajal wõeti eelarwe-komisjoni alamkom-
misjoni poolt soowiawaldus wastu, et see
maks, kui niisugune, tuleks ära kaotada.
Nüüd on walitsus wastawa seadusega
esinenud, et Saksa sõjawõimude poolt 10.
mail 1918 a. wäljaantud korralduste põh-
jal maksmapandud hüpoteekide pealt
wõetaw maks saaks ära kaotatud.

Rahaasjanduse komisjoni nimel pa-
nen ette seda seaduseelnõu I lugemisel
wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Panen ette-
paneku hääletamisele. (Hääletatakse.)

se.) Seadus on nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

14. Petseri maakonna ja Wiru maakonna Narowata-guses osas töötawatele põllutöömisteeriumi maamõõtjatele kõrgendatud elukalliduse lisalga maksmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana:** Petseri maakonnas ja Narowata taga asuwatel ametnikkudel on kulud suuremad ja elu kallim. Sellepärast oli seal haridusministeeriumi

kui ka siseministeeriumi alla kuuluwatele ametnikkudele suuremat elukalliduslisa maksuma hakatud. Nüüd on sinna saadetud rida maamõõtjaid pikemaks ajaks tööle, ja et nende seisukord samasugune on, siis on Wabariigi Walitsus seadusprojektiga esinenud, et ka nendele elukalliduslisa 80% pealt 120% peale tõstetakse. Rahaasjanduse komisjon waatas selle seaduseelnõu läbi ja paneb ette teda I. lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

15. Linnade hüpooteegipankade põhikirjade kinnitamise seadus — I lugemisel.

Üldise komisjoni aruandja **A. Jürgenstein:** Käesolew seaduseelnõu ei ole mitte põhikiri, waid tema järele antakse rahaministrile õigus linnade hüpooteegipanga põhikirjade muudatusi üldises korras käesolewas seaduses ettenähtud piirides kinnitada. Moskwa, Peeperburi, Warssawi ja Odessa linnades asuwate krediitühisuste eeskujul olid kinnitatud ka teiste linnade krediitühisused. Nüüd on aga olud muutunud ja need põhikirjad tarwitawad muutmist. Eestkätt on waja muuta Liwimaa hüpooteegi seltsi põhikirja, mille tegewuspiir oli terve endine Liwimaa, wälja arwatud Riia linn. Senni ei saadud seda teha, sest et meie piirjoon Lätiga weel kindlaks tegemata oli. Nüüd on wahekord Lätiga selgitatud. Wastawa palwega on selts rahaministrile esinenud hüpooteegipankade põhikirja laiendada punktiga, mille järele on pankadel õigus laenusid wälja anda lin-

nades, alewites, aga ka maal, wälja arwatud juhtumised, kui panditakse kinniswarasid, mis põllumajanduslist ehk tööstuslist iseloomu kannawad. Teiseks laiendati ka wäljaantawate laenude suurust. Senni anti puumajade peale pool määrtusest ja kiwimajade peale $\frac{3}{5}$, nüüd aga $\frac{2}{3}$ kinniswara wäärtusest. Kolmas laiendus on, et hüpooteegipankade pantkirjadele on obligatsiooni wäärtus antud ja nendesse tohib mahutada waestelaste, hoolealuste, seltside ja omawalitsuse asutuste kapitaal. Ka wõidakse neid riikliste maksude jne. kindlustamiseks wastu wõtta rahaministri lubaga ja tema poolt nendele määratawa turuhinna järele. Siis tahab rahaminister laenude tagasimaksimiseks pangale õigust anda laenude tagasimaksmist seisma panna. Selleks annab põhjust asjaolu, et paljud inimesed, kes enne selle panga wõlgnikud, nüüd sõjaajal jõukaks saades oma wõlad ära maksawad ja waesemad wõlgnikud üksi wõlakoormat on kohustatud kandma. Ka peab uus põhikiri pangale õiguse andma wõlgade sissenõudmisel kiirendatud korras talitada ja aastaks panga kätte jäänud kinniswara tema nimele ilma kinnitamisloiwuta krepoteerida. Üldise komisjoni nimel teen ettepaneku seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma:** Aruandja on ettepaneku teinud seadust I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Seadus on I lugemisel nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

16. Seadus alalise rahwuswahelise kohtu põhikirja kinnitamise kohta — I lugemisel.

Wälisasjade komisjoni aruandja **J. Laidoner:** Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Nagu juba seaduse pealkirjast näha, on käesolew seaduseelnõu ühe tähtsama rahwuswahelise konwentsiooni kinnitamine. See konwentsioon käib rahwuswaheliste tülide lahendamise kohta. See küsimus on wõrdlemisi wana ja juba läinud aastasaja lõpul astuti sellel alal tegelikka samme mitmesuguste wahekohtu lepingute näol. Püüti wälja minna selle peale, et sisse seada alalist rahwuswahelist kohut, kus wõidakse lahendada rahwuswahelisi tülisid. Peab tunnistama, et sel ajal üldine poliit-

tiline konjunktuur sarnane oli, et see mõteostamist ei leidnud. Haagi konverentsidel tõsteti ta kaks korda üles, kuid Sakamaa wastuseismisel kukkus see ettepanek teisel Haagi konverentsil läbi. Haagi konverentsil läks siiski korda moodustada rahvusvahelist wahekohut alalise wahekohtu palati näol. Selle kohtu kompetentsi ei määranud mitte kohus ise, waid neid määrasid mõlemad pooled. Seda ei saanud aga rahvusvaheliseks kohtuks pidada, pealegi oli ta ajutine. Versailles'i lepingu juures wõeti aga asi uuesti üles ja riigid, kes Versailles'i lepingu alla kirjutasid, kohustawad wõimalikult ruttu alalist rahvusvahelist kohut sisse seadma. Nüüd oli üldine poliitiline konjunktuur hoopis teine, oli lootat pikeemat rahu, ei oodatud enam niipea sõda. Sellepärast läks ka korda seda kohtu põhikirja kõigi nende takistuste peale waatamata suurema hulga, wõi kõigi nende riikide poolt wastu wõtta, kes kirjutasid alla rahwasteliidu lepingule. Juba 1920 a. tehti rahwasteliidu nõukogule kohuseks põhikirja wälja töötada, ja see kutsus kokku juriidilise komisjoni parimatest õigusteadlastest. Sinna sisse astusid ka liikmed, kes Haagi wahekohutus tegewad olid ja 1920 a. sügiseks pandi rahwasteliidu täiskogule juba selle rahvusvahelise kohtu põhikiri kinnitamiseks ette ja see sai ka kinnitatud. Praegu loetakse selle põhikirja wastuwõtmist ja kinnitamist üheks kõige suuremaks tööks nende hulgast, mis rahwasteliit on suutnud läbi wiia. Seda silmas pidades, et meie sellega oma peale kohustused wõtame, mis wõrdlemisi kaugeleulatawad on, siis luban mina omale natuke selle põhikirja põhimõtetega Riigikogu tutvustada. 1) Kohus seisab koos 15 liikmest, nendest on 11 liiget alalise ja 4 liiget on lisakohtunikud. Põhikirjas on ära määratud, et need liikmed ei walita mitte poliitiliste tegelaste seast, waid isikute seast, kelle moraalliliste omaduste üle ei ole mingisugust kahtlust. Walimine on kahekordne. Esiteks waliwad seda rahwasteliidu nõukogu ja teiseks rahwasteliidu täiskogu. Kui neid mõlemalt poolt on walitud, siis saawad nemad rahvusvahelise kohtu liigeteks. Kohus määrab ise ära oma kompetentsi. Kohtu ülesandeks oleks kõige esiteks lepingute interpreteerimine rahvusvahelise õiguse alal, igasugune küsimus rahvusvahelise õiguse alal, iga fakti tõelikkus, mis, kui ta oleks kindlaks tehtud, tähendaks ühe rah-

wusvahelise kohustuse rikkumist, rahvusvahelise kohustuse rikkumisest järgnema kahjutasu laad. Aluseks nende otsuste tegemiseks peab rahvusvaheline kohus wõtma selle põhikirja järele 1) rahvusvahelisi konwentsioone, kas üldiseid ehk erilisi, mis sisaldawad tülisolewate riikide poolt tunnistatud määrusi; 2) rahvusvahelist kommet, mis üldise praktika poolt seadusena wastu wõetud; 3) üldiseid tsiwiliseeritud rahwaste poolt tunnistatud rahvusvahelise õiguse põhimõtteid, ja siis on kohtu praktikas tähtis autoriteetsete tedusmeeste arwamine ja selle järele on kohtule õigus antud nende isikute arwamise järele otsustada, nii et selles mõttes on kohtule õige lai tegewuspiir antud. Seda kõike silmas pidades on praegune rahvusvahelise kohtu põhikiri niisugune, et tema wastab täiesti rahvusvahelise kohtu mõistetele. Tema ei olnud enne weel mitte niisugune kohus ja ei saanud oma kompetentsisid ära määrata ja tema tegewus oli rohkem piiratud, kuna hiljem mõlemad pooled määrasid ära selle kompetentsi. Seda kõiki silmas pidades peame tunnistama, et see rahvusvaheline kohus ei saa mitte ära hoida kõiki tulewaid sõdasid, kui rahwad ise neid tahawad ja tingimata nad ka sõdima hakkawad, aga igitahes on sellel kohtul siiski suur tähtsus meie kohta ja meil kui wäiksel riigil on see just iseäranis soowitaw sellepärast, et meie ei wõi oma olemasolemist sellepeale rajada, et oma jõuga jõuame igalpool ennast kaitsta. Meie peame katsuma endid kaitsta õiguse alal ja sellepärast on meil kui wäiksel riigil niisugune kohus iseäranis tähtis ja nii peaks olema meil alalise rahvusvahelise kohtu põhikirja kinnitamise seadus wastuwõetaw. Et selles, nagu ma juba tähendasin, kohtunikud peawad otsustama ise oma südametunnistuse järele, seda näitab rahvusvahelise kohtu liigete nimekiri, kes minewal aastal, s. o. teisel rahwasteliidu koosolekul on walitud. Seal leiame meie küll suurriikide, küll wäikeriikide saadikuid. Mul on siin käes nimekiri alfabeedi järele. Esimene on senaator Altamira. See on rahvusvaheliste õiguste seltsi liige ja professor Madriidi ülikoolis. Siin on teine — professor Anzilotti. See on Itaalia Rooma ülikooli rahvusvahelise õiguse professor, kohtu liige ja praegu rahwasteliidu juures. Siis on senaator Barbosa Brasiiliast. See oli endine Brasiilia rahami-

nister ja praeguse Brasiilia konstitutsiooni tegelik väljatöötaja. Siis on professor Bustomante, Havanna ülikooli rahvusvahelise õiguse professor ja ka endise Haagi wahekohtu liige. Inglismaalt on viscount Finlay, tema on Edinburi ülikooli rektor. Siis on Max Hube Shweitsist, oli professor Zürichis ja Shweitsi walitsuse nõukogu liige. Hollandist on Loder, see on praegune Haagi wahekohtu esimees ja tema on ka rahwasteliidu poliitika osakonna nõunik. Siis on Ameerikast Basset Moore Kolumbia ülikooli rahvusvahelise õiguse professor. Daanist Nyholm — oli rahvusvahelise kohtu liige Kairos ja praegu Kopenhaagenis rahvusvahelise õiguse seltsi esimees. Jaapanist Oda — Kioto ülikooli rektor ja rahvusvahelise õiguse professor. Prantsusmaalt Weiss — Pariisi ülikooli rahvusvahelise õiguse professor. Norrast Beichmann — praeguse Norra kõrgema riigikohtu esimees, Lõuna-Slaawist Jowanowitsch — Belgradi kõrgema kohtu president, Rumeeniast Negulesco — Bukaresti ülikooli õigusteaduse professor, Hiinast Wang Chung Hui — endine kohtuminister.

Sellest nimekirjast on näha, et rahvusvahelise kohtu liikmeid on walitud küll suurematest, küll vähematest riikidest ja mitte otsekohe poliitikategelasi, waid rohkem rahvuswahelisi õigusteadlasi. Siin peab ka weel selle asjaolu peale tähendama, et Ameerika-Ühisriigid ei ole mitte rahwasteliidus, aga siiski on ameeriklane rahvuswahelise kohtu liikmeks walitud. Nagu ma juba tähendasin, on meile, kui wäikeriigile, wäga tähtis, et kõik riikidewahelised küsimused saaks otsustatud rahulisel teel ja sellepärast on siis ka tarwilik, et meie seda wahekohtu põhikirja wõimalikult ruttu ratifitseeriks. Rahvuswahelise kohtu põhikirjas on üks paragrahw, mis ära määrab, et riigid wõiwad ka seda kohut omale sunduslikuks tunnistada. Üks jagu riikisid on seda juba teinud ja järgmine seaduseelnõu, mis meil täna päewakorras on, on walitsuse poolt esitatud eelnõu wahekohtu Eesti kohta sunduslikuks tunnistamise asjus. Nagu ma juba tähendasin, on rahvuswahelise kohtu põhikiri juba kõigi rahwasteliidu liikmete poolt ratifitseeritud ja meile on juba kaudselt asja pikendamise pärast etteheiteid tehtud. Aga see ei ole mitte weel põhjus, mis meid sunniks teda kiires korras ratifitseerima, waid peasi on see, et rahvuswaheline

kohus, nagu ma juba toonitasin, meile kui wäikeriigile, wäga soowitaw ja tarwilik on. Wahekohtuniku sunduslikuks tunnistamise asjus räägin järgmise eelnõu juures. Nüüd aga teen wäliskommisjoni nimel ettepaneku seadust alalise rahvuswahelise kohtu põhikirja kinnitamise kohta I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletataks.) Wastu ei olda. Seadus on nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

17. Deklaratsioon

Riigikogu poolt wastu wõetud seaduse juurde alalise rahvuswahelise kohtu põhimääruse kinnitamise asjus jurisdiktsiooni sunduslikuks tunnistamise kohta — I lugemisel.

Wäliskommisjoni aruandja **J. Laidoner:** Nagu ma juba tähendasin, on paljud rahwasteliidu liikmed rahvuswahelise kohtu oma kohta juba sunduslikuks tunnistanud. Seda ei ole weel jõutud läbi wiia, et see kõigile rahwaste-

liidu liikmetele korruga sunduslik oleks, waid riikidele on wabadus antud teda enese kohta sunduslikuks tunnistada deklaratsioonide näol, ehk jälle kindlaks määratud aja peale. Nende riikide keskel, kes seda sundusliseks on tunnistanud, on meie ligem naaber Soome. Juba see asjaolu, et Soome seda teinud on, annab küllalt põhjust, et ka meie seda enese kohta sunduslikuks tunnistaksime, et siis iga küsimus wõi arusaamatus, mis meil oma naabriga tekib, wõiks täiesti kompetent rahvuswahelise asutuse poolt lahendatud saada, mille tõttu kõik wäiksemad küsimused, mis nüüd suurt ärewust sünnitawad, wõrdlemisi rahulikult saawad otsustatud. Meil, kui wäikeriigil, on tarwis seda mõtet propageerida, et kõik rahwasteliidu liikmed wahekohtu eneste kohta sunduslikuks tunnistaksid, et siis kõik tüliasjad rahulisel teel otsustatud saaksid. Peab tähendama, et senni suurriigid seda weel teinud ei ole. Kuid on rida wäiksemaid, kes rahvuswahelise kohtu enese kohta sunduslikuks on tunnistanud: kunni 18. okt. 1921 a. olid rahvuswahelise kohtu sunduslikuks tunnistanud Portugal, Shweits, Daani, Salvador, Panama, Uruguay, Luksemburg, Soome, Hollandi, Libeeria, Bulgaaria, Rootsi, Norra, Haiti ja

Leedu. Nagu teie näete, on 2 meie naabrit, kes mõlemad meist tugewamad on, nii suuruse kui ka rahwaarwu poolest, Soome ja Rootsi, seda tunnistanud, ka Daani. Igatahes on need riigid, kellega meil wõiwad mõnesugused küsimused tekkida sel ehk teisel alal ja kui meie ka rahwuswahelise kohtu enese kohta sunduslikuks tunnistame, siis lähewad need küsimused selle kohtu otsustamise alla. Pealegi wõib olla, et tänawu selle kohtu tunnistamise kohta uued andmed on, need olid riigid, kes minewase aasta täiskogu koosolekuni seda teinud olid. Aga on lootust, et sellesse nimekirja nüüd uusi liikmeid juurde on tulnud. Ma mäletan, kui see asi esimesel täiskogu koosolekul arutamisel oli, siis suurriikide poliitikamehed arwasid, et kui see enese kohta sunduslikuks tunnistamine läbi läheb wäikeriikide juures, siis wõib loota, et ka suurriigid sellele wastu tulewad. Kõik olid selle asja wastu heatahtlised, ükski küsimus ei ole rahwaste liidus nii läbi läinud, sel puhul ei olnud mingisugust opositsiooni, kõik olid selle põhimõtte poolt. Seda kõike kokku wõttes teen wäliskomisjoni nimel ettepaneku meie kohta rahwuswahelist kohut sunduslikeks tunnistada 5 aasta peale — miks just 5 aasta peale, seda ei saa siin seletada, see on teiste poolt wastu wõetud ettepanek, millega esines Hollandi ja kui tema sellega leppida wõis, wõime meie ka.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Deklaratsioon on nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

18. Perekonna-abiraha seadus — Rahaasjanduse komisjoni aruandja II lugemisel.

J. Kana: Riigikogu andis selle seaduse mõned paragrahwid tagasi komisjoni. Nüüd kõlab § 1 järgmiselt: „Kõigile riigiametnikkudele ja teenijatele, Wabariigi Walitsuse poolt 25. mail 1921 a. wastuwõetud Tartu ülikooli õpejõudude palgaseaduse § 7 ettenähtud stipendiaatidele („Riigi Teataja“ nr. 44 — 1921 a., sead. nr. 38) ning rahwawäelastele makstakse 1922 a. 1. juulist alates perekonna-abiraha nende ülespõdamisel olewate perekonnaliikmete pealt.“ Siis tuleb märkus I: „Riigiametnikkudeks

ja teenijateks loetakse selle seaduse järele kõiki neid, kes teeniwad riigi kodanliste wõi sõjawäeasutuste koosseisudes ettenähtud kohtadel. Rahwawäelasteks loetakse kõik sõjawäelased, ameti ja auastme peale waatamata.

Märkus II: Selle seaduse alla ei kuulu riigiametnikud ja teenijad ning rahwawäelased, kelle teenistuskohut on wäljaspool wabariigi piire ja kes wäliswaluutas palka saawad.

Märkus III. Maakonna-, linna- ja alewivalitsuste poolt õpetajatele ja tunniandjatele õpetajate palgaseaduse („Riigi Teataja“ nr. 41 — 1921 a., seadus nr. 34) põhjal makstaw perekonna-abiraha, niiwõrd, kui see 300 margast iga abirahasaaja perekonnaliikme kohta kuus suurem on, wõetakse 1922 a. riigikassa kanda ja makstakse wälja wastawatele omawalitsustele haridusministeeriumi krediitidest.“

Endine märkus III jääb märkus IV-daks. „Päewatöölisele maksetaw perekonna-abiraha määratakse Wabariigi Walitsuse poolt erinormidega. Kunni uute erinormide maksmapanemiseni saawad päewatöölised perekonna-abiraha endisel määral.“

(J. Tõnisson (rhw.): Ei sellest saanud midagi aru, mis seal on, neli paragrahwi korraga, wõi?) Siin on halb lugeda, mitme lehekülje pealt tuleb otsida.

Juhataja **K. Wirma**: Ma asun hääletamisele. (J. Tõnisson (rhw.): Palun weel kord ette kanda. Naer.) Soowitakse § 1 ettekandmist, palun aruandjat paragrahwi weel kord ette kanda.

(Aruandja J. Kana loeb § 1 uuesti ette.)

(L. Johanson (sd.): Palun sõna.)

Juhataja **K. Wirma**: On juba asutud hääletamisele ja sellepärast ei saa ma sõna sisuliselt anda. (L. Johanson (sd.): Palun sõna hääletamise korra kohta.) Sõna hääletamise korra kohta on rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Ma teen ettepaneku märkuseid üksikult hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Johanson, ma ei saa Teie ettepanekut arwesse

wõtta. Oleks Teie ettepaneku teinud mõnda märkust wälja jätta, siis küll, kuid seda ettepanekut pole ja nii ei saa ma Teie ettepanekut kasutada. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 vastu wõetud.

Aruandja J. Kana (loeb): § 2. Perekonna-abiraha saamist õigustawad järgmised perekonnaliikmed:

1) Palgasaja abikaas.

Märkus. Mees loetakse naise ülewalpdamisel olewaks, kui ta tegelikult töowõimetu on.

2) Palgasaja lihased lapsed;

3) adopteeritud lapsed ning lastelapsed, samuti ka tema abikaasa lapsed eelmistest abieludest.

Märkus. Lapsed (p. 2 ja 3) loetakse palgasaja ülewalpdamisel olewateks kunni 17 aasta wanaduseni, kooliskäimise ja ametiõppimise puhul aga kunni 20 aasta wanaduseni, tegelikult töowõimetud lapsed aga wanaduse peale waatamata.

4) Palgasaja wanemad, wanadwanemad ja adoptiiv-wanemad.

Märkus. Punkt 4 nimetatud isikud loetakse palgasaja ülewalpdamisel olewateks ainult siis, kui nad tegelikult töowõimetud on.

5) Palgasaja wennad ja õed.

Märkus. Palgasaja ülewalpdamisel olewateks loetakse tema wennad ja õed neil samadel tingimistel, kui lapsedki (§ 2 p. 3), kui nad täiesti waesedlapsed on, ehk nende wanemad on tegelikult töowõimetud.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Kana (loeb): § 8. On palgasaja teenistuskohat maal, wäljaspool linna- wõi alewipiirkonda, siis makstakse perekonna-abiraha teise perekonnaliikme pealt 300 marka kuus ja iga järgmise pealt 40% suuruses § 7 ettenähtud normidest.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Kana (loeb): § 9. Ajateenijatele sõduritele makstakse perekonna-abiraha nende perekondade alalise elukoha järeliste normide järele.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Kana (loeb.): § 15-a. Kõigile riigiametnikkudele ja -teenijatele ning rahwawäelastele, kes selle seaduse maksmahakkamise ajaks vähemalt 6 kuud wahet pidamata riigiteenistuses olnud makstakse 1922 aastal peale hariliku kuutasu lisatasu selle aasta juunikuu palga suuruses ühes 80% ajutise elukalliduslisaga.

Märkus. Selles paragrahwis nimetatud lisatasu ei maksta õpetajate palga-seaduse („Riigi Teataja“ nr. 41 — 1921 a. sead. nr. 34) § 9 järele palgasajatele ning isikutele, kellel teenistuskohat on wäljaspool Eesti riigi piirisid.

Siin awaldati nurinat selle üle, et seadus tagantjärele maksma pannakse. Peale selle olid weel mõned teised tingimised awalikuks tulnud ja nimelt, et abiraha oleks hakanud saama ainult perekondadega inimesed, kuna perekonnata seda mitte poleks saanud. Et nüüd seadust selles mõttes õiglasemaks teha, tegi walitsus uue ettepaneku ja nimelt, et seda seadust mitte tagantjärele maksma panna, waid jätta tema maksmahakkamine harilikus korras. Et ka ametnikkude palgaasja ära korraldada, siis otsustati määrata neile ühekordset abiraha selle aasta juunikuu palga suuruses, kes vähemalt 6 kuud riigiteenistuses on olnud. Et seda abiraha endises seaduses ette nähtud ei olnud, siis wõttis rahaasjanduse komisjon vastu § 15-a, mis selle abirahasaamise ära määrab, kuna komisjon otsustas § 15 ära jätta.

Juhataja K. Wirma: Aruandja seletas, et § 15 ära jääb. Arusaamatuse ärahoidmiseks pean tähendama, et § 15 on II lugemisel vastu wõetud ja tema kohta wõib Riigikogu alles III lugemisel oma otsuse teha. Sellepärast on siia ka §§ 15-a ja 15-b üles wõetud.

J. Annusson (töer.): Austatud rahwasaadikud! Harilikult on wiisiks saanud, et riigiteenijate palkade muutmise muudetakse ka omawalitsuse asutuste teenijate palkasid. Osalt on mõned omawalitsused juba seda teinud. Näituseks määras Tallinna linn linnateenijatele 13-da kuu palga. Nagu alati, nii on ka praegusel palgakõrgendamisel wäga palju mitmesuguseid arusaamatusi nende isikute kohta, kes mitmelt poolt palka saawad, nimelt kooliõpetajate kohta. Kui Tallinna linn

oma teenijatele 13-da kuu palga määras, siis andis ta õpetajatele awansina ainult poole kuu palga, mis siis, kui riigi poolt toetus määratakse, sellest toetusest maha ärwatakse. Praegune seaduseelnõu kat-sub ka õpetajate palkasid normeerida, kuid selle juures tehakse wäljawõtteid õpetajate üksikute kategooriate kohta. Wõttes seda seaduseelnõu sisuliselt, on siin õieti kaks eelnõu; üks reguleerib perekonna-abiraha ja teine määrab lisatasu 13-da kuu palga näol. Perekonna-abiraha suhtes on selles eelnõus õpetajate kohta jaataw seisukoht wõetud ja neile makstakse abiraha samal määral, nagu teistelegi. Oleks wõinud arwata, et § 15-a käib kõikide õpetajate kohta. Kuid nagu selle paragrahwi märkusest näha, ei maksta lisatasu õpetajate palgaseaduse § 9 järele palgasaajatele. Teiste sõnadega, tähendab, et algkooliõpetajad ei saa mitte 13-da kuu palka. Nagu teada, maksab algkooliõpetajate põhipalga omawalitsus, kuna elukalliduse lisast riik 80 % maksab. Kuna elukalliduse lisa on 80 % põhipalgast, siis tuleb wälja, et riik kannab 64 % põhipalgast. Õpetajatele lisatasu määramisel 13-da kuu palga näol wõib asuda kahele seisukohale. Esimene seisukoht oleks, et õpetajatele makstakse terwe kuu palk. Sel juhtumisel, kui omawalitsused ka lisapalga maksmisest osa wõtawad, tuleks samasugune wäljawõte teha, nagu § 1 on, et eelarwes ettenägemata üleliigsed summad wõtab riik oma kanda. Teine seisukoht oleks järgmine. Palkade tõstmisel jääb omawalitsustele wabadus. Need omawalitsused, kes suudawad, tõstawad omä ametnikkude palkade tõstmisega muidugi ka õpetajate palkasid. Riik aga määrab omalt poolt ainult selle osa, mis ta juunikuul pidi kandma. Ma arwan, et teine wõimalus oleks loogilisem. Meile on sagedasti ette heidetud, et omawalitsuste wäljaminekuid määratakse ilma, et näidatakse, millega neid katta. Kuna käesolew seadus omawalitsuse ametnikkude palkasid ei reguleeri, siis wõiks osa palka lahtiseks jääda niiwõrd, kuiwõrd seda kannab omawalitsus. Kui riik on juba kord teatud summad elukalliduse lisa näol oma kanda wõtnud, siis peaks ta praegusel lisatasu määramisel õpetajaid silmas pidama. Muidu tuleks siin loogiline wastolu nähtawale. § 1 wõetakse perekonna-abiraha riigi kanda, see, mida riik senni ei ole maksnud, kuna aga § 15-a nähtakse ette, et riik ka seda osa ei maksa, mis ta siinamaale on maksnud.

Seda arwesse wõttes, panen ette § 15-a lõppu juurde lisada: „Õpetajate palgaseaduse § 9 järele palgasaajad, kui nad selle seaduse maksmahakkamise ajaks vähemalt 6 kuud awalikkudes koolides wahet pidamata õpetaja ametis olnud, saawad tähendatud lisatasu 1922 a. juunikuul riigi poolt saadawa ajutise elukalliduslisa suurus.“

Ühtlasi panen ette § 15-a märkust — wastawalt sellele täiendusele — järgmiselt wastu wõtta:

„M ä r k u s: Selles paragrahwis nimetatud lisatasu ei maksta isikutele, kellel teenistuskoht on wäljaspool Eesti riigi piire.“

L. Johanson (sd.): Selguse mõttes panen ette § 15-a's „kuutasu, lisatasu“ asemel wõtta 4. reas „kuutasu ühekordselt lisapalka“. Peale selle panen ette märkuses wõtta: „lisatasu“ asemel „lisapalka“.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Kana: Rkl. Annusson'i paranduse kohta oli komisjonis rääkimine. Härra rahaminister teatas, et temal sarnase paranduse wastu midagi ei ole. See jäi ainult sellepärast sisse wõtmata, et tarwilikka summasid ei olnud. Ühinen rkl. Johanson'i parandusega.

Juhataja K. Wirma: Selle paragrahwi kohta on rkl. Annusson'i poolt kaks paranduse ettepanekut. Esimeses soowitatakse § 15-a't täiendada, nimelt paragrahwi lõppu lisada juurde: „Õpetajate palgaseaduse § 9 järele palgasaajad, kui nad selle seaduse maksmahakkamise ajaks vähemalt 6 kuud awalikkudes koolides wahet pidamata õpetaja ametis olnud, saawad tähendatud lisatasu 1922 a. juunikuul riigi poolt saadawa ajutise elukalliduslisa suurus.“ Teiseks on rkl. Annusson'i poolt tehtud ettepanek märkust järgmisel kujul wastu wõtta: „M ä r k u s. Selles paragrahwis nimetatud lisatasu ei maksta isikutele, kellel teenistuskoht on wäljaspool Eesti riigi piire.“ Tähendab, siin jääks wälja sõnad: „Õpetajate palgaseaduse („Riigi Teataja nr. 41 — 1921 a. sead. nr. 34) § 9 järele palgasaajatele ning.“ Rkl. Johanson'i poolt tehtud redaktsioonilise paranduse ettepanekuga, paragrahwis sõnade „kuutasu lisatasu“ asemele wõtta 4. reas „kuutasu ühekordselt lisapalka“ ja märkuses wõtta „lisatasu“ asemele „lisapalka“, on aru-

andja ühinenud, sellepärast ei tule see eriti hääletamisele. Asun hääletamisele. Panen rkl. Annusson'i ettepanekud korraga hääletamisele, sest nad on sisuliselt ühenduses. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 20 häält, vastu 21 häält, sellega tagasi lükatud. (Hääletatakse.) § 15-a on vastu võetud.

Aruandja **J. Kana** (loeb): § 15-b. Ametkondadele antakse õigus selle seaduse teostamiseks tarwisminewaid summe wälja maksta 1922 a. eelarwe palga krediitidest kunni sellekohaste lisakrediitide saamiseni.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 15-b on nähtawa enamusega vastu võetud.

A. Kerem (rhw.): Käesolewa seaduse arutamisel komisjonis selgus, et temal toetajaid õieti ei ole. Kui teda siiski läbi ei kukutatud, siis ainult sellepärast, et temas abinõu nähti, millega wõimalik on palkasid ajutiselt reguleerida, olgugi wäga lühikeseks ajaks. Sellepärast tuleb selle seaduse peale, kui ühe wäga ajutise peale waadata, mida peab põhjalikumalt ümber töötama, kui ta sisuliselt oma pealkirjale wastama peab, sest riigiametnikkude palkasid reguleerida pikema ajaliselt on wõimalik palgaseadusega, selle otsekoheses mõttes. Seda kõike arwesse wõttes, teen ettepaneku oma rühma nimel sellele seadusele juurde lisada § 15-c: „Käesolew seadus maksab kunni 31. detsembrini 1922 a.“

Uue eelarwe esitamise puhul kawatseb walitsus, nagu teada, esineda uute koosseisudega ja loodetawasti saab palgaküsimus selle läbi lahendatud, kuna aga perekondade toetusküsimus wõiks eriti nowellina lahendatud saada.

J. Piiskar (is.): Ma leian, et see uus paragrahw on täiesti ülearune. Härra Kerem põhjendab oma ettepanekut sellega, et see seadus ei wasta täiesti nendele küsimustele, mida ta lahendama peab, nii et palgaküsimus eriseadustega lahendatud peaks saama. See on täiesti õige. Aga kui need eriseadused tulewad, siis muudawad nad iseenesest praegused seadused ära. Mina arwan, et nendes oludes, mis meil praegu maksmas, on see seadus ikkagi wäike samm edasi, kahtlen aga wäga, kas need uued seadused esimeseks jaanuariks walmis saawad.

Warsti tahetakse, kuuldawasti, Riigikogu istungjärk lõpetada ja algab uuesti alles oktoobris. Seega on waewalt enne 1. jaanuari ühtegi suuremaulatusega seadust loota, nii et minu arwates on täiesti loomulik, et see lubadus mingisugust palgaseaduse küsimust niipea ei lahenda. Leian selle paragrahwi sissewõtmise ülearuse.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Kana**: Mina leian ka, et see paragrahw ülearune on. Komisjon leidis, et seda paragrahwi mitte sellel kujul vastu wõtta ei saa ja mina komisjoni nimel sellega ei ühine.

Juhataja **K. Wirma**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See paragrahw on saanud poolt 9 ja vastu 24 häält, seega tagasi lükatud.

Sellega on kõik seaduse paragrahwid läbi hääletatud ja seadus on II lugemisel vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

19. Riigilipu seadus — Et minewal koosolekul otsustati lippude puudusel **II lugemisel**. koosolek pooleli jätta, siis on nüüd lipud kohale toodud, sellepärast kuulutan 5-minutilise waheaja lippude waatamiseks.

Waheaeg algab kell 2.55 minutit.

Peale waheaga algab koosolek kell 3.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal sekretäär **A. Tupits**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

Wälisasjade komisjoni aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 1. Eesti riigilipuks on taewasinine (rukki-lillesinine) walge-must lipp. Lipulaadid on ühelaiused. Lipu laiuse ja pikkuse wahekord on 7:11.

Märkus: Riigilipu normaalsuurus on 105×165 sentimeetrit.

A. Hint (töer.): Mina olen elukutse-line merimees ja olen 15 aastat ookeanidel sõitnud, mitte nii nagu härra Laidoner tähendas, et Tallinna sadamas sõitwad merimehed olla wana lipu poolt. Tallinna sadamas sõitjad olid Balti junkrud ja karjeristid, teised pidid mujalt omale leiba

otsima, sellepärast ei olnud mul mitte juhus Tallinna sadamas sõita, et harilik surelik olen. Mina, kui merimees, ei leia wastust küsimise peale, miks neid lipulaidusi wahetakse. Wahetus ei ole sugugi otstarbekohane. Kui meie wiimast kord merel olime, kus otsusele taheti jõuda, missugune lipp kaugemale paistab, siis oli küll see uus lipp ennem näha, aga ta oli niipalju ennem näha, kui palju ta wanast suurem oli. Seda nägin oma silmaga, et wahe mitte wärwidest ei olenenud waid suurusest, kuigi mind merejõudude juhataja poolt peteti, öeldes, et nad ühesuursed on. Et meie natsionaal lipp mitte postmark ei ole, mida igal kuul wahetada wõiks, sellepärast teen ettepaneku § 1 järgmises redaktsioonis wastu wõtta, see tähendab — lipu wanade wärwide juurde jääda. Teen sellekohase ettepaneku ja palun Riigikogu liikmeid endist lippu wastu wõtta.

Sõjaminister J. Soots: Ma palusin sõna paari faktilise märkuse tegemiseks. Minu eelkõneleja ütles, et merijõudude juhataja on teda petnud lippude suuruse asjus. Tõsi küll, et lipud ei ole olnud ühesuursed. Merijõudude juhataja oli käsu annud ühesugused lipud teha, mis ka tehti ja laewadele wälja anti. Laewadel aga juhtus, mis meie juures sagedasti ette tuleb, et alluw ametnik ei täitnud käsku täpipealt, waid jättis masti endise lipu, mis wähem oli, kui uus wäljaantud lipp. Sellepärast ei olnud see mitte meelega pettuseks tehtud, waid see oli nõnda ütelda, kapteni lohakus.

Teine märkus rkl. Hint'ile wastuseks oleks see, et ka mina olin merel ja nägin, et lipud tulid nähtawale ühel ajal, aga esimene wärw, mis silma paistis, mida wõis lugeda, oli keskpaiga walge wärw. Oli näha, et ülewal oli tume, ja all oli tume ja see walge jagas tumedad kaheks jaoks. Alles hiljem tulid teised wärwid nähtawale.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Siin on wist küll suurelt osalt tundeküsimusega tegemist ja tunnete kõneleđa ei saa mitte sarnasel korral just lõowate argumentidega. Aga kui teie tahate selle küsimuse otsustamisel tõesti tabada seda, mis nüüd meie wolitajad, suured rahwahulgad, soowiks, siis ei saa teie mingisuguste teatawate sihilikude kaalumiste külge rippuma jääda, waid teie peate omale ette kujutama seda küsimust tema kõiksuses. Ainult siis, kui teie kat-

sute seda küsimust intuiitiw tabada, siis teil wõib lootus olla trehwata seda, mis õieti rahwusline tunne teile ütleb. Ja teisiti teie rahwusliku riigilipu küsimust otsustada ei wõi. Kõiksugu tehnilised kaalumised awalikult kui ka Riigikogus on nii wähe tõendanud ühe ehk teise wärwide järjekorra panekus, et nendest ei maksaks tõsiselt siin kõneleđa. Kas on walge all ehk keskel, tõesti see nüüd selle wärwi intensiteeti iseäralikult ei tõsta. Küll on aga seletatud meremeeste rindkonnast, et wana wärwide järjekord wõimaldab meremeestele juba tehniliselt ära tunda Eesti lippu, sest ühelgi riigil peale Lõuna-Slaawi riikide, ei ole merelippu, millel oleks walge all, nii et igal meremehel, kes walget näeb, on selge, et see Eesti lipp on. (Sõjaminister J. Soots: Aga seda walget ei ole näha.) Kui öeldakse, et walget ei ole näha, siis wõiksite Eesti lippu wõrrelda, näituseks, Skandinaawia lipuga. Sellest ei wõi kõnetki olla, et see wõiks olla asjaliseks põhjuseks selle lipu muutmisele. Sõjaajal... (J. Laidoner (põl.): Just sõjaajal nõudsid meremehed meie lipu muutmist.)... kui oli tarwis, laewade äratuntawust tõsta, et mitte erapooletud laewad ei satuks tule alla, siis oli huwitaw kuulda, et Eesti sinine-must-walge õige kaugele näha oli. Mis meie sõjamehed siin on laewa tuntawusest kõnelenud, siis mõtelge selle peale, et meie sõjalaewastik kuigi suur ei ole, ja mõni üksik sõjalaew oma meeskonnaga õieti kuigi palju wõrdlusmaterjali ei muretse. Ja sellepärast watan mina, kõik need üksikasjalised kaalumised, et meie peame oma rahwusliku lipu sedawiisi muutama, et tema merelsõitjatele oleks kergemini tabataw, — on asjatud ja üleaurused. Ei ole seda saadud kuskil tõendada.

Jääksid üle just teised motiivid, näituseks, et meil rahwuslik lipp on liig tume, et iseäranis must ei anna mingisugust erksust wärwidele, mis nii teataw äratawat mõju waatleja peale wõiksid awaldada. Ja on sellepärast just öeldud, et meie peaksime oma lipule elawamad wärwid walima. Sellest ma saan aru. Kui teie waatate Itaalia, isegi Daani lippu, siis teie näete, kuidas punane-walge läbi lööb, kuidas ta dekoreerib, siis teie näete, et seal erksus wärwides olemas on. Kui teie oleksite nüüd tõesti selle juurde jõudnud, et meie ei ole sugugi nii tõsised, kui meie rahwuslikud wärwid, siis oleksin

mina wast sellest seisukohast aru saanud. Aga kui tunnistakse sinine-must-walge lipu wärwideks, siis ei saa mina mitte aru, kuidas siin wõib tulla ja ütelda, et meil antakse ära rahwuslik lipp, mille all meie oleme kõigesuurema jõupingutusega ja kõigesuurema enesesalgamisega iseseiswuse wõitnud. Nüüd tahetakse meil paari nädala jooksul mingisuguse wäikese kaalumise pärast kõiki neid tundeid, mis neid inimesi waldasid, ära häwitada. Minu arwates seda warandust käest ära anda ei wõi. Mina olen lahinguwäljal, Wõru wäerinnal näinud, kuidas meie waenlast wõitsime just sinine-must-walge lipu all. Meil ei olnud siis õiget lipuriietki, pandi wäiksed riideräbalad püssitikkude otsa, kuid wõideldi ja wõideti rahwuslise embleemi all. Siis wõideldi seltsimajade lipu all, kõik teadsid aga, mille eest meie wäljas olime. Minu arwates oli see rahwuslise ärkamisaja kulminatsiooni tipp. Selle lipu all oleme wõidelnud terve ärkamisaja iseseiswuse kättesaamiseni, olema wõidelnud oma hinge ja südame kihutusel. Jah, waadake, seda tunnet ei saa teie meie rahwa meeolust ja hingelust wälja wõtta, teadwust, et sinine-must-walge terve meie rahwusliku ärkamise ja wabaduse arenemise ajaloo üks nähtawamatest embleemidest on. Kui nüüd küsimus rahwahääletamisele tuleks, siis ei lastaks üldse päewakorradele tulla seda wäikest wärwisekeldust. Ja ma ütlen, kui meil tõesti lugupidamist on oma minewiku wastu, siis ei hakka meie ilma tungiwa põhjusega midagi tegema, mis tõsist uuendust ega wõitu ei tähenda. Ma arwan, et sellepärast on jumalamuidu hakata kaaluma seda wärwiküsimust. Mina pigistaksin silmad kinni ja waataksin siis meie lipuwärwide proowe ja kui keegi siis minule saaks selgeks teha, kas esteetika seaduste põhjal ehk ühegi teise mulje abil, et sinine-must-walge ei ole iseloomulik, orgaanilisem, siis ma tahaksin ütelda, et meie wärwidesilmamises, wärwidetundes liig suured wahed on! Waadake ometi neid kahte lippu seal! Waadake seal see ilma iseloomuta keskoht, see otsitud lagedus, see õieti nii nagu hädast sündinud tühjus, see on ju täiesti mitteolemine, wõimetus! Aga nüüd laske mõjuda oma peale seda teist lippu, sinine-must-walge! See on ometi eluline, orgaaniline üksus! Seda teie juba eitada ei saa! Sellepärast otsustage minupärast, kuidas tahate, aga kõige pealt otsustage oma t u n d e järele, oma teatawate intui-

tiwtabamiste järele, aga mitte wäikeste kaalumiste järele!

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Laidoner: Minul, kui komisjoni aruandjal, on raske wastu waielda lugupeetud rkl. härra Tõnisson'ile, sest tema on kõnemees, mina ei ole seda mitte. Siiski, nagu komisjoni aruandja, pean oma kohuseks põhjust ette kanda, miks komisjon wärwidewahestust soowitas. Nagu ma juba ette kandisin, oli komisjon niisugusesse seisukorda pandud, et meie lipp ei ole küllalt nähtaw ja teda tuleb muuta. Wabariigi Walitsuse poolt oli 4 lipukawa esitatud, 2 kawa ristiga, 1 endine rüütelkonna lipp ja praegune komisjoni kawa. Walitsusel oli niisugune seisukoht, et riigilipp ja rahwusline lipp oleks eraldi. Ma tähendasin juba, missuguse põhimõtte komisjon otsustas aluseks wõtta, et seda asja otsustada. Kõige esiti arwas komisjon, et riigilipp ja rahwusline lipp peab üks olema, et meie ei wõi oma riiki ja rahwast teineteisest lahutada. Teiseks pidi lipp olema praktiline, hästi nähtaw. Kolmandaks peab tema rahwa minewikuga seotud olema. Neljas nõue oli, et tema kunstimaitselise wastaks. Mis nüüd puutub sellesse neljandasse küsimusse, siis ei saa ütelda, kas on sinine-must-walge, wõi punane-must-walge, wõi kollane-roheline ilusam, sest kõik spektrumwäriwid on isenesest kunstimaitselised. Nii jäi see küsimus iseenesest wälja. Siis tuli küsimus, mis ühist lipul rahwa minewikuga on. Sel lipul on wäga wäikene ajalugu, ainult 50 aastat, ja kahjuks on ta laenatud lipp. Seda igatahes kirjutab dr. Rosenthal, kes lipu wõtmise juures on olnud. Teisi ajaloolisi andmeid ma ei leidnud. Dr. Rosenthal ütles ka, et must wärw on leinamärgiks juurde pandud, orjaaja meeldetuletamiseks. Wäliskomisjon tuli otsusele, et need wäriwid on meie rahwaga kõige rohkem seotud, nende all on meie ärkamis-aeg ja wabadussõda läbi elatud. Nii jäi siis lahendamata küsimus, et lipp oleks praktiline ja hästi silmapaistew. Selleks läks wäliskomisjon kompromissi peale wärwisid wahetada, arwamises, et selleläbi kellegi isamaalised tunded haawatud ei saa.

Mis puutub härra Hint'i seletusesse, et suurel merel olla wõidud Eesti lippu ära tunda, siis pean tähendama, et minu teades enne Eesti lippu meil ei olnudki.

Härra Tõnisson'i seletuse kohta tähendan, et suures sõjas ei tohtinud keegi Eesti lippu tarwitada, seal ei olnud mingisugust wõimalust järele katsuda, kas ta praktiline on wõi mitte. Härra Hint on tegelik merimees ja kaua merel olnud, aga on teisi tegelikka merimehi, kes temale koguni wastupidisel seisukohal asuwad. Meie sõja ajal tuli kord ette, kus minult, kui ülemjuhatajalt, nõuti, et ma oma wõimuga lipu wärwisid muudaks ja uue lipu maksma paneks, kuid mina ütlesin: „Jätame see jant, mis me tast muudame, nüüd on aeg sõdida ja muud asjad kõik kõrwale jätta.“ Sellest selgub, et tegelikud merimehed on wäga lahtarwamisega. Mis puutub wärwidesse, et hele wärw all on kaitsevärw, seda wõib igaüks ütelda, kes wärwide teooria tehnikat tunneb, selle üle ei maksa waielda. Kas selle praktilise külje pärast maksab lippu muutma hakata, see on iseküsimus. Härra Hint tähendas, et walge wärw keskpaigas oleks otsarbekohasem sellepärast, et sinna oleks wõimalik erimärka paigutada, kuid see ei tähenda weel mitte, et sellepärast lipu wärwisid wahetama peab hakkama, sest erimärka wõib ka alla serwa paigutada. Igatahes oleks praktiline külg see, et muutmise tagajärjed kaugelepaistwamaks saaks, aga kas see tulu nüüd nii suur on, et sellepärast wärwisid wahetama tarwitseks hakata, on küsitaw. Mis puutub isamaalsusse, siis peab ütleva, et nüüd on neid isamaalasi palju, aga omal ajal tuli neid sõjakohtuga taga wirgutada ja siis ei mõtelnud nad sest lipust mitte kui midagi. Palju tähtsam on juba see wäide, mis rahwasaadik härra Tõnisson ette tõi, et rahwusline ärkamise aeg selle lipu all on olnud, aga nüüd sõjaajal ei wõinud mitte tähele panna, et nüüd just sellest lipust oleks õige palju lugu peetud. Kui teie waatate ajakirjandust, siis leiata, et keegi suurustab, et tema meie lipu all käinud wõitlemas Kuramaal ja Kroonlinna all, kuid meie teame, et Eesti wäed seal pole käinudki ja sellega suurustada ei maksa. Kui wäliskommisjoni liige toonitan, et siin peaosas mängib praktiline silmapaistwus, kuid see on küsimus, mille kohta igal inimesel oma isiklik arwamine wõib olla. Siin tuleb Riigikogul enesel otsus teha ja komisjoni nimel ei saa ma härra Hint'i poolt tehtud ettepanekuga mitte nõus olla.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Hint'i poolt on ettepanek paragrahwi I lõike lõpuosas sõnade „walge-must“ asemele

panna „must-walge“. (Hääletatakse.) See ettepanek on 20 häälega 15 wastu wastu wõetud. Panen § 1 parandud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus. § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 2. Riigiwanema lipuks on riigilipp, keskel — riigiwapp.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 3. Riigiasutuste lipuks on riigilipp. Sellele lipule wõiwad asutused oma erimärke asetada. Erimärgid ja nende koha riigilipul kinnitab Wabariigi Walitsus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Sellega on seeseadus II lugemisel wastu wõetud. Korra kohta on sõna Riigikogu esimehel härra Kukkel.

20. Järgmise Esimees J. Kukkel:
koosoleku Juhatusel nimel teen ettepaneku järgmine koosolek määrata kolmapäewal kell 11 päewal ja päewakorda wõtta need seaduseelnõud, mis täna I lugemisel wastu wõetud, II lugemisele, ilma kodukorras ettenähtud kolmepäewalise tähtajata.

Juhataja **K. Wirma**: Selle ettepaneku kohta sõna ei soowita. Keegi ettepanekute korraga hääletamise wastu ei waidle. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on nähtawa enamusega järgmine koosolek ja selle päewakord kindlaks määratud.

(Juhatama hakkab esimees **J. Kukkel**.)

Juhataja **J. Kukkel**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

21. Sõjawäeosade Rahaasjanduse ja asutuste alla komisjoni aruandja K. Wirma:
wõetud ruumide Paragrahw 1. anti
üüri-seadus — Rahaasjanduse kom-
II lugemisel. misjoni, aga ma pean

tähendama, et rahaasjanduse komisjon siin midagi teha ei saanud, sest tabel wõeti juba teisel lugemisel wastu, kuma uusi parandusi ainult teisel lugemisel teha

wõib. Komisjonil ei olnud järjekult selle paragrahwiga muud midagi peale hakata, kui olemasolewaid kahte ettepanekut — Wabariigi Walitsuse ja omawalitsuse komisjoni ettepanekuid — kaaluda. Mina juhtisin komisjoni tähelepanu selle peale, et omawalitsuse komisjoni tabel on wastolus üüriseadusega. Härra Linnamägi waidles sellele wastu, ja lubas minule selgeks teha, et mingisugust wastolu ei ole, kuid seletas ainult, et üüriseadus on üks paha seadus ja tulla maha hääletada. Üüriseaduses on aga öeldud, et kõik riigiasutused üüriseaduse alla käiwad, käesolewa seaduse järele tuleb aga wälja, et kõik riigiasutused enam üüriseaduse alla ei käi, nimelt oleksid sõjamineisteriimi asutused selle seaduse wastuwõtmisega üüriseaduse alt wälja eraldatud. Omawalitsuse komisjoni tabel oli komisjonis hääletamisel; komisjonis oli koos 7 liiget, nendest hääletasid kolm tabeli poolt, kaks wastu ja kaks olid erapooletud. See oli kogu komisjoni töö tagajärg ja sisulikult ei saanudki komisjon muud teha, sest et ainult kaks asja hääletada oligi. Nagu tähendasin, on tabel juba teisel lugemisel wastu wõetud, sellepärast ei saa rahaasjanduse komisjon

mingisugust uut ettepanekut teha ja kolmandal lugemisel tuleb Riigikogul enesel otsustada, missugust neist kahest ettepanekust maksma panna.

Sõjamineister J. Soots: Aruandja sõnadest on selgunud, et § 1 arutamisel rahaasjanduse komisjoni koosseis wäikene ja juhusline oli ja teiseks, et komisjoni liikmed ei olnud küllalt materjaliga warustatud ega ette walmistatud selle küsimuse põhjalikuks läbiwaatamiseks. Kõike seda arwesse wõttes teen Wabariigi Walitsuse nimel ettepaneku § 1. uuesti komisjoni tagasi anda.

Juhataja J. Kukk: Sõjamineister on Wabariigi Walitsuse nimel wastawa kodukorra paragrahwi põhjal ettepaneku teinud seda seaduseelnõu uuesti komisjoni tagasi anda. Et kodukord ette näeb, et Wabariigi Walitsusel õigus on seadust uuesti komisjoni anda, ilma et see ettepanek hääletamisele tuleks, siis on sellega § 1 komisjoni antud ja tänane päewakord läbi. Järgmise koosoleku aeg ja päewakord on Riigikogu liigetele teatatud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 3.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Kukk.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Sekretäär **A. Tupits.**